

देसप्रतापिनी ॥२५॥ स्वामिपक्षोच्चितामित्रेगुणोः सर्वीर्वभृषिता ॥ सुपुत्रांगविहीनाम्यात्सु भगात्सवे
पितृ ॥ २६॥ योगंटरंगंदिताच्चव्यगतीचतयस्त्रिनी ॥ परप्रज्ञासूयवतीयाचिद्वादुर्भगासदा ॥ मूलेकामंदी
नसक्ताच्चुभुद्वाच्चमुर्भवेत् ॥ प्रज्ञावतीकर्मसक्तागजगोगामिनीगुणोः ॥ पार्वतीयभेदुष्टचित्ताविवा
दकृरकायेष्टत ॥ त्रोक्तसक्ताच्छनपापाद्वृतकर्मसु ॥ २७॥ विश्वेसतीपुष्यवतीगुणोगप्रोनिच्छांन
ति ॥ उदारयुक्तास्वपतेनिर्वर्गचबहुप्रज्ञा ॥ २८॥ विश्वमधिष्ठेयवहुसुताधनधान्यासुभृपला ॥ भतुराः
नांनंटन्त्यगीतवाद्याद्विभिः सदा ॥ २९॥ वासवद्विष्वसधनभोगमान्यागुणोर्युता ॥ पतिस्त्रिग्धापगृहि
तावरकर्मणिचोत्सर्क ॥ ३०॥ श्रातश्वेन्त्यगीतादिकर्त्ताभित्ताच्चमानिनी ॥ भाग्ययुक्तापतिकुलजन
मान्यासुतेर्युता ॥ गुणोदीनामेकपादेकर्कशायस्याम्भज्ञा ॥ दुर्भगादनवासानस्त्रकामासुरुपिणी ॥ ३१॥

गुणोःमन्तेःसूखेःसंपत्तभूषणोर्मानितान्तनेः॥अहिर्वृद्धकलाद्यास्यान्मानयनीचमज्जनान्॥दृष्टव्रता
धर्मवतीपुत्रसोरव्यार्थसंयुता॥विरव्यातगुणमंपनादोहमभेप्रथमातंवे॥योह्मेविनीलादुःखास्या
त्यत्त्वेरापरान्तिता॥पतिष्ठतेविद्वगचनीचरक्ताचकापटी॥मध्यपलं॥२८॥उथोवर्षभादिषु
दुष्टयोगफलं॥परिघस्यतुष्वार्थव्यतीप्रातेच्चवेष्टतो॥मध्यास्तपुवेविष्यामशुभंप्रथमातंवा
तथा॥आमासंकान्तिविष्याचव्यतीपातचवेष्टतो॥परिघस्यतुष्वार्थव्येष्टवृष्टगंडातिगुयाःव्याघा
तेनवश्चतुनाश्रयःपंचचतुर्दशं॥वेष्टव्यमर्थहानिंचसुतनान्मद्दृष्टं॥वेष्टकुण्डानुरात्मित्वदापिद्रृक्षीण
जीवनं॥तेजान्दानिंसमायातिसदापुष्पवतीक्रमादिति॥न्मर्थरान्शुफलं॥मेष्टव्यमर्थभित्वारीस्यादृष्टभेप
रभोगिनी॥मिथुनेष्टनभोगाद्याकर्तिव्यभित्वाणी॥युष्याद्यामिंहरारोतकृत्यायांश्रीमतीनथा॥वि

चक्षणात् दायां तु युक्तिवेत्तु पर्यन्तिवता ॥ दुर्विद्विग्नाधनुः पूर्वे चोत्तरधीयतिवता ॥ मकरेमानदीनाचकुभेनि
धीनवंध्यता ॥ पीर्वेवित्तद्वाणात्तु नयद्वस्पादिवादवत् ॥ अथप्रावृत्तवस्त्राप्तुः ॥ सभगात्तुत वस्त्रास्यान्त
दवस्त्राप्तिवता ॥ श्वेतवस्त्राप्तिनीत्तास्यान्तवस्त्राप्तुतान्तिवता ॥ दुर्भगात्तीर्णवस्त्रास्याद्विग्निरक्तवास
सी ॥ नीत्तांवरधरनार्थविधवापूर्णताततः ॥ मल्लिनांवरधरनार्थद्विग्नस्वत्ता ॥ वस्त्रेस्युर्विषमार
क्तविंदवः पुत्रमाप्नुयात् ॥ समाश्वेतकत्यकाचेतिष्ठस्यान्प्रथमात्ते ॥ संमार्जनीकाष्ठन्तुणादिशूर्यान्त
स्तेदधानादुत्तदातदास्यात् ॥ तत्योपभोगेतपसीद्वित्ताचेद्वस्त्रं रजोभाग्यवतीतदास्यान् ॥ निंदिततिथि
वारद्वेषंगत्तनकर्तव्यं ॥ तथानिंदितेतिथिवारक्षेनाच्चरेजन्त्रमंगत्तं ॥ तस्मात्सम्पर्विचार्येवं सतोमंगलमा
न्तरेदिति ॥ मंगलमाचारुतः ॥ सर्वतरले ॥ उद्गादितांगनायसुआर्तवेप्रथमेततः ॥ अक्षतेगमनेक्षेस

दीपं वासये न तः ॥ अपूर्वं न वलं मुरुं गुरुं मिथं तथा दविः ॥ इद्या द्वा द्वन्द्वा पल्लीभ्य ग्नाभ्यो दधा न भोजन मिति ॥ ॥ अथ सा मन्त्रयतो रज्जु सत्त्वा धर्मः ॥ ततो धर्मदशः ॥ आर्तवा भिष्म वानारी नेकावेन्म सु संविश्वान ॥ न संसर्ग न ज्ञेत्स द्विः स्नात्वा पापा न्यु मुच्यते ॥ अंतर्नाभ्यं जनेस्नानं प्रवासं दंत धावनं ॥ न कुर्याम्नार्तवानारी प्रदाणामी श्वर्णं तथो ॥ ग्रहणं मरणे चोपकूर्माण्युत्सर्गकर्मणि ॥ आर्ज्ञीवनेष्यु पासतो रज्जादोषो नविश्वते ॥ न स्वानो रुतनं रज्जु तालपत्रादिवं धन्तं ॥ दग्धं त्रास वेभुद्वीतवेय चान्तलिनापिवेश्वति ॥ तथा चापस्त्रवद्वग्नार्थायां ॥ न स्मानमत्त्वद्वास सानं संवदत ॥ न सदासीन ॥ नास्या अन्नम द्यान्नोपभोगं कुर्यात् ॥ यस्तोत्रायते सप्त तितोभवति अरण्यगङ्गते स्तेनः ॥ एष तोगङ्गते अपगल्मुभोत्तायते ॥ यास्त्रातित ज्ञात उद्देश्यते सप्त तितोभवति श्राभ्यं नेदुष्कर्मा ॥ श्वाके शान प्रस्त्रियते ॥ तस्यां च लक्षितपरनारी याद्वै नस्येकाणः याद्वै नस्येकाणः याद्वै नस्येकाणः

वेतनस्येष्यावदन् ॥ यानिष्वानिनिरुंततेतस्येकुन्नवीयाप्राणिदिंस्याङ्गावः यारुंसरत्ततिः तज्जानुदृद्य
श्रियते । यापेणभुंकेतस्यादुन्मतः । हस्त्वपात्रभोजनात्तद्वोभवतिज्ञायते ॥ एतदुर्जयित्वातिस्वोरात्रो
त्रेतंचरुंदंजलिनावापिवेदर्वद्वायात्रेण प्रजायेगोपीथायेति ॥ दिवास्त्रापमत्कांरकीउग्निष्यक्रि
यान्तथा ॥ एहकमंचतांदृकमध्वानंरात्रिभोजनं ॥ न्योनिष्वादर्जानंस्यत्र्यपरपुंसश्चदर्जनं ॥ हसनंशयनं
तत्येवत्र्येचप्रेत्तार्थिनी ॥ चतुर्थहिवसेस्त्रानात्परंपश्येत्पतिंरविं ॥ इति रत्तस्त्वत्ताधर्मः ॥ अथ समयनि
णायः ॥ रजस्त्वत्तायदानारीत्रिरात्रमशुचिर्भवेत् ॥ प्रथमेहनिचांद्रात्मौद्गीयन्नस्त्वद्वातिनी ॥ तत्तीयंर
जक्षोक्षोक्षाभृद्रास्यानुचतुर्थके ॥ भर्तुः भुक्षाचतुर्थान्दस्त्रातानारीरजस्त्वत्ता ॥ देवेकमणिपित्र्येचप
चमेहनिरुध्यतोति । षोडशादिनमध्येयदिषुनः पुष्पतास्यान्नदाविशेषः ॥ रजस्त्वत्तायदारीपु

नरेचरजस्तु ॥ आयोद्ग्राहानप्राग्यापित्रिरात्रमितिनिश्चयः ॥ त्रयोदशादिनादुर्ध्वरजोहृष्टवतीय
दा ॥ अस्ताद्ग्राहानप्राग्यापियुवत्यास्यात्रिरात्रकं एकादशेत्येकादंद्विरात्रंद्वादशाहनि ॥ दुर्ध्वत्रिरा
त्रंविन्तेयमिति सोधारणस्मृते ॥ अथशुधिप्रकारमाहस्यथर्थसारे ॥ रजस्तुकाष्ठात्रिमृतिकाभिः सो
र्वं वृत्त्वा नक्षत्रादिस्त्रीपादन्यूनाभिर्षुजकाभिः ॥ विधवाद्विगुणमृतिकाभिर्गोचरता मत्क्रपद्वात्य
दंतधावनपूर्वकं ॥ चतुर्थेन्हन्त्रिमुहूर्तानंतरं संगमेसमयेन्द्रायात् ॥ आतुरायान्तुमत्याः शुधिप्रकार
उक्तः संग्रहे ॥ आतुरान्ते द्वामतीतस्याः स्नानंकर्त्तंभवेत् स्पृष्टातुतांषरास्नामादकारतोत्यनातुरा नासा
द्वाभिरेचेव परिधाय यथाक्रमं ॥ ग्राहणान्मोक्षयित्वाचंपुण्याद्वन्विभुद्ध्यति ॥ आतुराणां च सर्वासामेवं
शुधिर्दधीयते ॥ चित्राविद्वास्त्रुतिरजिकाद्रामघातिव्यमृतामगरोदणीषु ॥ स्नायात्प्रसूताय दितेषु भे

सुमूतिः प्रसूतिं च पुनः प्रलेभे ॥ अंतर्धिर्घ्यं च तु कंत्व न लपति भनो मातृभान मन्त्रयः ॥
स्याद्यास्यं त्वे वंक्रमण प्रथम ज्ञनं पुक्तं त्वे यमं च प्रवर्तिः ॥ अंतर्धिर्घ्यं प्रजापाद्याद्युपि कु-
लयधीमतो चेद्विकास्यास्तीक्ष्णं द्वयुन्नाव द्वुसङ्गवसदितानं च नान्यद्विवाहे ॥ लग्न
विवाहो रुतवेत् ॥ ॥ उतिशुधिविधिः ॥ अथ प्रसंगान्तरां तिकर्मं चोच्यते ॥ अत्र
तो दर्शनकाले तिथिवारं क्षेत्रयोगादोदृष्टं शांतिकर्मकृतं व्यं ॥ तदुक्तं नारदीये ॥

आर्तवानां तु नारीणां शांतिं वृद्यामित दृष्टु ॥ तिथिवारं क्षुर्योगं भ्यो लग्नं स ग्रहसप्तमान् ॥ ग्रहे भ्यो दुर्गि-
ते भ्यव्यतत द्वाषनि रुन्नये ॥ अत्र पुनरादिक्रमाय दं पत्योरभिरुद्ये ॥ चंच मेदनिष्ठेवा युग्मन्यद्विवसे-
थवा ॥ बोद्धादिनपर्यंतं ज्ञनकालः प्रवक्षते ॥ तस्मिन्हन्तराद्विज्ञेयाग्रहातिथ्यपुरः सरं ॥ ज्ञनुगांति

विद्ध्यानुदोमं चेव विधान तः ॥ आच्चार्य वर्ये न्यात्मां भुव ने शरनुष्टिनं ॥ दोमा र्थं च न पा र्थं च वर्ये दृत्वि
ज्ञो व हृन ॥ यद्गमा नाद्विज्ञेः सार्थं शांतिं होमं समाचरेत् ॥ यद्गादीनान दिग्भागे देवता पूजनाय च ॥ द्वा
रा प्रमाण धान्ये न त्री दिग्भागे च यं भवेत् ॥ कुंभन् त्रयं न्य सेत् न त्रतं तु वस्त्रादिवेष्टिनं ॥ पूर्ये नीर्थ स छिलेः प्र
ति कुंभं परथ कुंथ कु ॥ तदृक्षिले श्वाक्यानां ज्ञपा र्थं कलशं न्य सेत् ॥ तदृक्षिले युनः कुभं सोरमं न जपा
य च ॥ तदृक्षिले पावमानं ज्ञपा र्थं कलशं सुधीः ॥ उज्जरे स द्रकलशं न्य स्य मेत्रान् ज्ञपे दैय ॥ सदस्त्राछिद्रक
लशं शात उद्गमथा पिवा ॥ ग्रहादीनान दिग्भागे वारणं कलशं न्य सेत् ॥ एवं च न य कुंभां श्वव्रादिग्भाग
षु निष्ठिवेत् ॥ वस्त्रादिवो एतान् कुर्यात्यद्युवत्वद्वृद्धः क्षिपेत् ॥ हृमस्त्रान दिस द्वितीन स विधान फलमाक्ष
तान् ॥ सूक्ते नाथ न वर्त्तन प्रसत्य अप्रसत्य थ ॥ आपां हृष्टादिभिर्थ्येव गायत्री हृसमंत्रके ॥ कुंभे पुच

४
४
क्षिपेद्वान्येमोषधीनिचरैमच ॥ ततश्च पंचरल्नानिगंधपुष्पाक्षतादिकान ॥ ओषधानिचुवस्यंतेमुनि
भिः शानिकारुणात् ॥ अेदुं वरकुरुद्वर्गावंचित्पविल्वकः ॥ विश्वमुक्रांतार्थतुलसीवार्हयंवापुष्पि
का ॥ नृतावयव्यगंधाचानिर्गुडीसर्वपद्मयं ॥ अपामार्गः पल्लाद्वार्हपनसोऽरकंतथा ॥ प्रियं गच्छ
गाधूमाद्रीहस्रार्थयएवच ॥ क्षीरं च दधिसर्विश्वपन्नपन्नतयोत्पत्तं ॥ कर्णटकन्रयं गुज्जावचाभद्रकमु
स्लकात्ति ॥ द्वृत्रिंश्चरोषधानीदृयथासंभवमाहरेत ॥ गज्जार्थरथ्यावस्त्रकसंगमाध्रदगोकुलात् ॥ रा
जद्वारप्रदेशाञ्चमरद्वर्षिविनिक्षेपेत ॥ स्थाच्यान्निद्वातिकल्लातनन्मन्त्रेः प्रपृज्जयेत ॥ व्याज्ञानार्थ
षधयात्योषधीर्वावनिद्विषेत ॥ म्योनोष्टिर्वनिमरदार्थयेचोपत्त्वांस्त्वचः ॥ सद्विग्नानीतिरल्नान्य
थगव्यानेनपंचच ॥ वदार्थस्तोदुं वरोमपूक्षाणांष्ट्वास्त्वचः ॥ मणिमुक्ताप्रवारमानिगारुंपुष्परागकः ॥

वज्रेऽन्तर्गोमेऽवेद्यमणायोनव ॥ सवर्णराजतं मुक्तागजावत्प्रवालकं ॥ पूर्वैतान्यथैकं चामाणि
क्यमुतकांचनं ॥ अन्य इत्युगांतो दृष्टव्यं ॥ कुंभोपरिन्यसेत्यात्रं कास्यं गाताम्रपवच ॥ वस्त्रद्वयेन संवेष्य
प्रतिसांभुवनेश्वरीम ॥ देवमान्यसेजनननन इत्याणीचपुरं दर्शननिष्ठमात्रेण वार्षेन पादेनाथस्य शक्तिः
प्रतिसाम्ननकुर्वितविज्ञाद्यविविर्जितः ॥ आचार्यः पूजयेदेवीमंगाद्यावरणानिच्च ॥ उपचारिः योद्द
शाभिर्गायत्र्यामन्त्रसारस्य ॥ इत्याणीच्चाधिदेवीन्विद्वाणीमासुनारिष्टु ॥ अथोन्नरेपत्यधिदेवीमिदं दो
विश्वतस्परि ॥ अनेनविधिनाचार्यः पूजयेऽवतात्रये ॥ श्वावाहनादिसकलेपचारे पथकुपथकु ॥ म
ध्यमंसंस्पृन्नान्कुंभमंत्रे भुवनेश्वरां ॥ प्रधानक्षास्त्रवाक्येश्वज्जपः पूर्वान्नरेः सद् ॥ श्रीमन्त्यजैषित्वाच
आचार्योद्दोममान्चरंते ॥ ततस्तपूर्णकूलरानस्तुषितांश्चयथाविधिः ॥ मंस्पृशान्नुजरंकुंभं श्रीरुद्र

संरस्यया ॥ च त्वाग्निरुद्धर्मनिचतुर्मंत्रोन्नराणि च ॥ अंनद्याग्निसूक्तं च रोद्यनन्यान्त्येन्नथा ॥ मृत्रान्वेद
क्षिणं कुमं ज्ञति गोकोन्नपेन्नदा ॥ पूर्वोन्नरेष्टयाक्येः सहस्रप्रधानकं ॥ तदृक्षिणो न्नो न्नं पंतदृक्षेपावमा
नकं ॥ कुमानां पश्चिमेदेश्चान्तिहोमं समाचरेत् ॥ अन्वाधानं विधाया अस्त्रोन्नं व्रमाचरेत् ॥ पूर्णपा
निधानादिहत्वाचार्याद्वज्ञेः सह ॥ द्वर्वाभिः स्तिलगोधूमेः पायसेन घृतेन च ॥ पायसं अपयेन त्रसो
विनेच हविश्वतत् ॥ दृधाधानमुख्यातेच होमं कुर्याद्यथाविधिः ॥ तिसुभिश्चेव द्वर्वाभिरेकेकाचाहुति भर्म
वेत् ॥ अष्टोन्नरसहस्रं वा अष्टोन्नरसात्तु च ॥ तिलमिश्चेक्षगोधूमेः सर्ववेहोमयेन ॥ जुहूयात्या
यसेनैव अद्येन च द्वनेत्रमात् ॥ हविश्वनुष्टयेनैव प्रत्यक्षं समसरस्यया ॥ गायत्र्येव तुहोत्यं हविरवच
तुष्टयं ॥ अद्वालां पूजनं चैव वारणं कलशं जपेत् ॥ तेभ्यो व्याहृतयोर्यात्मोक्षपात्रादिभिः सद् ॥ ततः

स्त्रियूद्धतं हृत्यारङ्गुप्रहरणादिकं ॥ नृयादित्तोमेवत्याच्च प्रायश्चिन्नादुतीरतथा ॥ अनादातादिभिर्दृतापूर्णा
हतिमथाच्चरेत् ॥ द्वादशात्रहणाच्येन सवस्त्रसप्तमेन च ॥ सप्तते अग्नेतेन पूर्णोदव्यग्निमन्तः ॥ अग्नो
विश्वतिमन्तेण समुद्रादूर्भिर्सूक्ततः ॥ सप्ततामात्र्यधारातां हृत्यापूर्णादुतिंक्रमात् ॥ उत्तरं परिचर्याथ्यपू
र्णपात्रविसर्जनं ॥ ब्रह्मणेच्च यरं दत्याद्विदानं दिनामपि ॥ सद्गोषधिं स्थिते स्तन्त्रप्रतिरुद्धं स्थितो दक्षे ॥
अतु मत्याः स्त्रियाः नां त्येदं पतिभ्यां सुखायन्त्वा ॥ उपभिविच्चेत्योमर्ग्निवृद्ध्यमाणो अर्च मंत्रके ॥ आ
पोद्धिष्ठेतिनवभिः सूक्तनननतः यरं ॥ तु द्वाअं गज्ञचेनैव पावमानिः क्रमेण तु ॥ उभयं शृण्यं चेति स्वस्ति
दाविद्वारक्या ॥ त्रियं चेन मंत्रेण ज्ञातवेदसरक्या ॥ हृत्तसः शुचिष्ठितिच्च ब्रह्मज्ञानमित्युच्च ॥ सह
स्त्रीषां मंत्रेण तद्योगं करुणाच्च ॥ समुद्रत्येष्ठादत्यादित्तुर्भिर्श्वप्रसिद्धके ॥ त्रायतामिति मंत्रेण त्रिय

भिश्वेवयथाकर्म ॥ तु माजापः श्रिवेनोत्तदेव स्यत्वेतिमंत्रतः ॥ मंत्रेणाथतमीउगानंस्य मग्नेरद्दृश्यथ ॥ तमु
स्तुहा तमंत्रेण भुवस्यायतरंत्या ॥ यातेरद्वैतमंत्रेण श्रिवसंकर्यमंत्रतः ॥ दुद्वलादृष्टमंत्रं च मंत्रेश्वेवाभिष्ठ
चयेत् ॥ तथुं योरभिष्ठेवंत्वमंत्रेः पोराणिकैः शुभ्मेः ॥ स्फुरास्त्वामभिष्ठिं चंतु ब्रह्मविस्मृतेऽधरः ॥ यासु देवो
जगन्नाथः स्तथासंकर्षणो विभुः ॥ प्रद्युम्नश्वानिरद्वश्वभवंतु विजयायते ॥ आरंडुलोग्न भर्गवानय
मो वेनिर्जनिस्तथा ॥ वरणः पवनश्वेवधनाध्यक्षः स्तथाश्रिवः ॥ अद्भुतासद्विताः द्वाष्टो दिक्षात्माः पांतु
तेसदा ॥ कीर्तर्लक्ष्मीर्थुतिमंधापुष्टिः श्रद्धाक्रियामतिः ॥ द्वोद्वूर्द्वज्ञावपुः शांतिस्तुष्टिः कांति श्रमात्मरः ॥
एतास्त्वामभिष्ठिं चंतु देवपत्न्यः समागताः ॥ उपादित्यः श्वन्द्रमाभो मो बुधज्ञादः सिनार्द्जिताः ॥ प्रद्युम्ना
मभिष्ठिं चंतु गद्वक्तु श्वतर्पिता ॥ देवदानवर्गधर्वायश्वरात्मसपनगाः ॥ ज्ञायो मन वोगावो देवमातर

एव च ॥ देव पत्न्योद्गमना गाटेत्याश्वाप्तरसां गणा ॥ अस्त्राणि सर्वं शास्त्राणि राज्ञानो वाहनानि च ॥ औ
षधानि च रत्नानि कालश्वावयवाश्वये ॥ सरितः सागरः रोक्तः स्तीर्थानि जलदानहाः ॥ एतागत्यामभि
षिं च न तु सर्वकामार्थस्त्रिधये ॥ कलशानां तृट्कानि इति उद्गेष्टेन येत ॥ धृत्वा शिरसि तं कुंभं स्नातयि
चाद्विज्ञो जमेः ॥ वस्त्रां तराणि धृत्वा च पुनश्चोपवसेत्सती ॥ उपवासो न्व सर्पीपस्तानं ॥ भूषितो गंध
मात्याश्यः कुर्वा दात्यविकाकनं ॥ मकां च नं कास्यपात्रेष्टतं संपृयं वृत्तिमान ॥ यात्मक्षीरिति मंत्रे एसु
पं रूपमनेन च ॥ दृष्ट्वा विग्राय दृष्ट्वा तदृष्टिणां च यथाविधिः ॥ यात्मक्षीर्यच्च मेदोस्थं सर्वं गिरुप्रतिष्ठि
तं ॥ तं सर्वं द्रामयाद्याभ्युप्रयमायुश्ववर्धयेति ॥ अः रूपं रूपं प्रतिरूपो व भूवत दस्य रूपं प्रतिचक्षणाय
द्रोमायाभिः पुरुषं रूपं येयुक्ताद्यस्य हरयः न्रातादशा ॥ दं पर्तीभ्यां पूर्वधनवासां स्याचार्याय
दृष्ट्वा त ॥

विप्रानभ्यर्च्यविधिवद्विषयोऽक्षतादिभिः । धेतुं य यस्मिनीर्घादाचार्यायविभृषणोः । सवस्त्रांप्रतिमां
दघादाचार्यायसदृशिष्ठां । सदृशिष्ठामनुरुहं प्रदघादुद्गापिने ॥ ऋतिभ्यः श्वाथमर्वेभ्योदघादुद
शिष्ठाणांततः । श्रान्नोवात्मदृशाणांतिपृद्वात्माः गततःयर् ॥ भद्रासनोपविष्टोनुपुनः पुरुषाद्वाचनं ॥ ग
णेशवरुणावर्च्यस्तानांदीमुखंततः । धर्मपूर्णीस्यद्वायित्वाविष्टमुर्यानीतिमंत्रकः । समर्थयांतमभि
मंथ्यतदुक्तानक्षतान्तदा ॥ दघाद्वाचसफलानधीमानपल्यभस्यार्थमाद्वरात् ॥ या: कृतिर्नीरित्यनयस्ताम्नि
स्तुविसवस्त्रमं पुत्रांश्वजनयेत्यश्वादावक्षयमुनिभावितं । अथद्वादुद्गादिनान्याद्व्याहृत्वत्क्षयः द्वोदुद्गा
तुर्निर्गा: स्त्रीणांतास्त्रयुग्मासु संविनोत ॥ ब्रह्मचार्यचपूर्वाद्वाश्वतस्मः श्ववर्जयेत् ॥ एवंगाउनस्त्रियं
क्षामामध्यामृतं च वर्जयेत् ॥ सुस्थित्वामस्त्रयुत्रंत्वक्षण्यं एवा तनयेत्पुमान । ऋतागच्छेद्वयनियमः ॥

द्वेषाद्विनायद्विनगच्छेतत्तदादेषोपिश्चयते ॥ त्रीणिवर्याण्यनुमतीभार्यांचेन्नोपगच्छति ॥ सतुर्व्यंभृण
हृत्यायादोषमृडत्यसंशाय ॥ तत्रप्रायेश्चित्तमपि ॥ अतुस्त्रानांनगच्छेच्चेनियतांब्रह्मचारिणि ॥ निय
मातिक्रमान्तस्यग्राणायामशातंस्मरत्मिति ॥ एवंप्रभृतदोषपरिदूरायरणांतिरूपत्वाप्रेणास्तुनिष्पादि
युगच्छेत ॥ पुनः रजोदर्गनपर्यंतंगमनंवद्दं ॥ तदाहयसिष्टः ॥ प्रभृतदोषंयदिदृश्यतेनत्पुर्व्यंततः ॥ ग
तिकक्षमेकार्याविसर्जेयेदेवतथेकश्चायावद्रज्ञादर्गनमिष्टज्ञस्ते ॥ ॥ उत्तिरुद्गतिः ॥ एवयःकु
रुतेशांतिंयसिष्टायुक्तप्रार्गतः ॥ तदनिष्टनुसकलंसद्यएवविनयति ॥ ॥ एथगमांधानप्रयोगः ॥
भनुस्त्रानायांभायोच्चाशुभेदनिदंपनीमंगलस्त्रानोभृताभद्रासनेह्युपविद्यपल्लीदक्षिणतप्यवे
र्त्यस्वस्त्रिवाचनंविधायग्राणानायम्याद्यत्याश्चित्तिथ्येवणातेममधमंयत्याः प्रथमरज्ञोदर्शने ॥

अस्यां गर्भाधानारथं कर्म कर्पण्ये ॥ तदं गते नाभ्युदायिकं विधाय पर्वी मन्वारथः समं त्रान्यते ॥ तुं
विस्मयोनिं कल्ययतुत्वसा रूपाणि पितृं गतु ॥ आसिंचतु प्रजापतिर्धार्तागर्भं दधातुते ॥ गर्भधैर्हि
सिनीयात्मिगर्भं धेद्विसरस्यति ॥ गर्भते अभिनोदेयाचाधजापुकरस्वज्ञा ॥ द्विरप्यं यौ अरणीयन्ते
मर्यतो अभिना ॥ तं ते गर्भं दया मदेदशमेमासिसृतं वे ॥ यथेयं पृथिवीमहीति स्मृती गर्भं मादधे ॥
एवं ते गर्भमाध्यत्त्वं दशमेमासिसृतं वे ॥ यथा पृथिव्येन्निगर्भांश्चोर्यथे द्रुणगर्भली ॥ वायुर्यथादि
शां गर्भां वं गर्भं दधातुते ॥ विश्वा थेचेन रूपेणार्यानार्यं गद्वीन्यां ॥ युपां संगर्भमाध्येद्विदं अं
मासिसृतं वे ॥ नेत्रमेष्वरापतसुवृत्तः युनरापत ॥ अस्ये मेषु त्रकामाये गर्भमाध्येद्वियः पुमान् ॥ व्य
स्पर्यानप्रतिरेतो गद्वाणपुमान्युत्रोर्धीयतां गर्भं अंतः ॥ तं माता दद्वामार्ताविभति सज्ञायतां वीर

तमस्वानां ॥ आतेगभोयोनिमेतुपुमान् वाणुयुधि ॥ उग्वीरेत्तायतां पुनः र्जेदशमास्यः ॥ करोमि
तेष्टात्तापत्यमागभोयोनिमेतुने ॥ उग्वनः पूर्णेत्तायतामस्तोर्णेष्टाधी ॥ त ॥ पुमान्स्तेष्टोपुन्नोना
रितं पुमाननुत्तायतां ॥ यानि भद्राणिदीज्ञोन्युष्माज्ञनयं तुनो ॥ तानि भद्राणिदीज्ञान्युष्माज्ञनयं
तिनः ॥ तेः स्तं पुन्नोन्विद्वसा प्रसूर्धनुकाभव ॥ कामः समर्थ्यतां मध्य मध्यराजितमेवमे ॥ यं कामं का
मयेदेवतं मेवायो समर्थ्य ॥ इत्येतम्भवेः पत्नीमभिमंश्य ॥ याः कल्पनायां अकल्पाअपुष्माया
श्वपुष्मिणीः ॥ एहस्यति प्रसूतास्तानो मुचन्त्व दूसः ॥ उग्विन्नुविश्ववलमंतुविज्ञाणमुन्नमं ॥ अ
तृतीयस्यतिं पुनर्ददातुदाश्युषे ॥ प्रतितं दृक्कान्यं च पुगीपूर्णानिचपत्न्येद्वात् ॥ साक्षीरमध्येषा
यसंवृत्वाभुञ्जीयात् ॥ तो वृक्षेन साक्षीपूर्णानिचपत्न्येत् ॥ ततोनां दीमुखं च दृज्ञानभोजयेत् ॥

तथा। संस्कारकस्तु सर्वत्रतिष्ठेदुत्तरतः सदा। संस्कार्यः पुरुषो वा पिस्त्री वा दृक्षिणातः सदेति॥ अन्ती
त्र न द्वीपुरुषो ज्ञायन्त्री विवृत्वा अथ श्रुतिकर्मसान्यः। द्विश्य प्रकाशा भिधपद्मो न लृता वृत्तान्तान्ति
निषेककार्यं॥ ॥ श्रुतिगर्भाधानं॥ अथ पुंसवनं॥ व्यक्तेगर्भेत्तायोमासि शुभेदिनेशुभलग्नेयुंन
स्त्रेच्चतुर्थष्ट्राष्ट्रमासे सीमं तेन सदूपिवा पुंसवनं चृत्वा सीमं तं कुर्यात्॥ तथा॥ व्यक्तेगर्भेत्तायो
नां कुर्यां त्युंसवनं क्रियां॥ तिस्येदिनेशुभलग्नेसीमं नेन सदा पिवा॥ चृत्वा पुंसवनं पश्यत्वा मीमं तस्त्रेच्च
क्रमात्॥ तत्तीयस्त्रेष्यमुख्यो स्यष्ट्राष्ट्रमच्चतुर्थकः॥ अथ दं पतीकाले मंगलकस्त्रातो भूत्वा पुंसवनात्
प्राकृततीयेऽत्वे पुंण्यादृत्वाच्च न मंडय प्रतिष्ठापनं कुरार्पणां प्रोक्षण प्रतिसरमात्का पृज्ञनेऽत्वाच्च ना
निदृत्वा द्वितीये नांदी मुखं ब्राह्मणमो ज्ञनं च चृत्वा तत्तीये उपायास नं चृत्वा पत्नी दृक्षिणतु प्रयेरय

तासुधर्मपत्यः प्रथमगर्भसंस्कारद्वारासर्वे गर्भसंस्कारार्थं ऐं सवनार्थ्यं कर्मकरिष्ये ॥ यथोन्मुङ्गिलं
रुत्योपासनाग्निप्रतिष्ठाय ॥ परिस्तीर्यदव्याज्यस्तात्यावितिष्ठूपान्वाणिप्रयुक्त्यफलस्तिक्तिवटश्च गान्
दृष्टस्तोनूतनवस्त्रं च सर्वत्र प्रयुक्त्यान् ॥ त्रोक्तेणाद्यात्यभागं तेजुःकां सह दृष्टिता ॥ धातादृष्टातु नोरायिमीशा
नोऽगतस्यतिः ॥ सनः पूर्णनियावनस्त्वाद्वा ॥ धात्रे ॥ धाताप्रजायातु तरायर्द्द्वाधाते दं विश्वं भुवनं ज्ञान ॥ धा
तापुत्रं प्रज्ञमानाय दत्ततस्मातु दृष्टवद्विधेमस्त्वाद्वा ॥ ३ ॥ धातादृष्टातु नारायिं प्राचीनीवानुमक्षिनां ॥
य यं देवस्यधी महिसुमतिः सत्यराधेसः ॥ स्वाद्वा ॥ ४ ॥ धातादृष्टातु दृष्टवस्त्रनिप्रजाकाम्भायमीदुष्टेदुरो
णे ॥ तस्मै देवाअमृताः संव्यर्यतां विश्वेदेवासोऽपादितिः सद्गौषाः ॥ स्वाद्वा ॥ ५ ॥ यस्त्वादृष्टीजातमस्याद्वस्त्रा
द्वा ॥ ६ ॥ अग्नयेज्ञातवें ॥ यस्मेत्वं सुस्वर्गितः स्वाद्वा ॥ अग्नः ज्ञातवे ॥ ७ ॥ त्वेषु पुत्रन्वाचेषु वृत्तकामकातयः ॥

नत्वा मिन्द्राति रिक्ष्यते स्वा । इद्वायेदं ॥५॥ तु कठुकथे सोमुं इम मादनीथे नीथे मघवान् सुतासः । यदीं
स वाधः पितरं न युत्राः स मानदक्षात् वरं हवं ते स्वाहा । इन्द्राय पुत्रिणो ॥६॥ समित्सन्नहने हत्वाज्ञ
या ज्ञैत्तानादिपरिधिप्रदूरणसंस्थावंद्रुत्वासदसीन्यादिग्रन्थविसर्जनांतेन्परिणीतियाकुमार्यादृष्टवस्ताभ्यां
वटश्चुंगान्येष्यित्वावस्थेणपरिपूर्वायरेणाग्निं प्राच्चीमुज्जानानांनिषात्यागुष्टतर्जनीभ्यां पुंसवनमसीनि
यजुयादक्षिणोनासिकाच्छिद्रेरसंनिनयति सातमागभार्तुरति । ततः आदिष्योवाच्येत् ॥ अज्ञी
ज्ञनश्चीपुरुषोत्तमोयंश्चीवस्मुभ्यनाथं श्रुतिकर्ममान्यः ॥ विश्वप्रकाशगभिधयद्वतोत्तत्वतावभृ
त्पुंसवनेचकर्म ॥ ॥ रुतिपुंसवनं ॥ अथ सीमंतः ॥ गर्भाधानाच्चतुर्थेष्वश्वेष्वमेवामासि सीमंतोन्नयनं
कुर्यात् ॥ अथ दंपतीमंगतस्त्रातोभूत्वासीमंतान्प्राकृतीयोदिवसे पुरुषाहृवाच्यनादीतुवाच्यनांतं पुं

स वन वन्तु त्वा द्वूतीये नांदी मुख संकर्यं सूता तजीये ब्राह्मणान् भोजन् यता श्री श्रोवाच्च यित्वा पल्नी दक्ष
ण तु पवेद्य प्राणा नाथम्या द्येत्यादि मम धर्म पव्याः प्रथम गर्भ संखार द्वारा सर्व गर्भ संखा राथे
सी मंता ग्रन्थं कर्म करिष्यति संकल्पं पूर्ववदोपासनामिनं प्रतिष्ठायोदया सनां विधाया ग्निं परिसमृद्ध्या कुल
त्यद व्याज्य स्तुत्यो प्रोक्षण प्रार्पणं त्रै ध्म स्तुता यिति प्रयुक्त्याधिरूप यव मालां शाल्मली मोदुं बरुगास्त्रादर्भ
पुंजी कुलं श्व प्रयुक्त्यादात्यभागां ते द्वार द्व्यायां पुंसवनो जक्रमण ॥ धाता दद्वातु नोरयि मीन्द्रानः ॥१॥ धा
ता प्रज्ञाया ॥२॥ धाता दद्वातु नोरयि प्राचं ॥३॥ धाता दद्वातु द्वातु द्वुषेव सूनि ॥४॥ द्वृतिचतुर्सुभिः यस्त्वा दृ
दा कीरणा ॥५॥ यस्मित्वं सहृते ॥६॥ त्वे सुपुत्र द्रावसः ॥७॥ तु वृक्ष तु कथे ॥८॥ द्वृतिचतुर्सुभिः स्तुता द्वावा
या दृती दृत्वा समि रम्भद नेद्वता ज्ञया दित्रै द्वाविसर्जनां ते परेजा ग्निं पल्नी प्राची मुख वेद्य त्रणया ग

लः पात्रिभिर्भविन्नैः नालातुग्लप्तेन च भूर्भुवः स वो गकाम हृः सुहवाः सुषुतीहृवेभृणो तुनः मु
भगा वो धतु त्मना ॥ सी व्यत्वपः सूच्या छिद्यमान याद्वा तु वीरः त्रात्तदाय मुक्त्य ॥ यात्तराक् सुमतयः
सपेश सो याभिर्ददत्तु दशुषेव मूनि ॥ ताभिनो अप सुमना उषागदिसद्व्यपोषरः स भगे राणा ॥ त्रुतिद्वा
भ्यां पत्त्याना सुकामा रभ्यमी मंतपर्वत मूर्ध्वमन्तीयपश्चाद्विरुद्ध्य ॥ गायत्रमिति वीणा गाथिनो गंतः शा
क्ति ॥ तो गायको ॥ यो गंधि रित्व नो रात्रेति गत्वीरवादिषुः ॥ विवृत्तवक्त्रात्तरासीना स्तीरणाय मुनेतव ॥ त्रुति
त्रात्त्वानां ॥ त्रुतरात्तक् भन्येषां ग्राम्लणां सो मएव नो रात्रेत्याद्वार्भाष्मलणाः प्रज्ञाः ॥ विवृत्तवक्त्रात्तरासीना
त्सोनवा भासा विति समीयन दीनां मनि द्वाः यथे रेण गंगेत वैति ॥ ग्रथपत्नीकं गेविगत्तद्वयवमालानि
धाय वत्तन्त्य यछतः आन द्वं त्रोदयाद्वितेषु न दत्रिषु प्राची मुदी चीवादित्रामुपनिष्ठम्य दत्तमन्वारभ्यभृ

भूवः सर्वग्रन्थिपित्वावाच्चविसर्जतः तताद्विषोवाचयितान्नाम्भोजयेत् ॥ गर्भन्शोषणपरिदारार्थं
न वेन श्रावेणा नुस्थोतो त्रुमादृरेत् ॥ नीर्यंतीमपिश्चात्यंतीषाद्योर्मूर्ध्निचक्षिं पेत् ॥ एतु गर्भोद्दितिसर
भिराश्रिष्ठोवाच्चयेत्था ॥ उर्म एतु गर्भो अद्वितीयो जीवत्याः ॥ अताय मनीर्यं प्रयतगर्भोमाषोदेवीः सरस्व
तीः ॥ एतु गर्भो अद्वितीयो जीवत्याः ॥ तिलदेवपद्मस्वनमार्दसद्विनोदनं ॥ स्तुविद्यवपथस्वनमार्दसे
षुनस्नावसुनबद्धमसिमज्जसु ॥ निरुपुश्चिन्तो वलं भूनेत्ररायुवत्तवे ॥ ॥ द्रुतिविद्यप्रकाशो सीमं तोन्नयनवि
षिः ॥ उवथविद्यमुक्तिः ॥ सोश्चममास्योसंपूर्वपक्षेसंप्रिंतानंतरं अपश्चम्यानवम्याद्याद्यानकर्तव्यः
नद्यथा ॥ प्राणानायम्याद्यत्यादित्तुक्ताअम्याः धर्मपत्न्याः कृतान्पूर्वकं गर्भरक्षार्थं सर्वाणां च कुशक्तार्थीव
स्मुक्तिकर्मकर्षिष्यते विनृतनवस्त्रोपरितं दुक्ते दृरः प्रतिशृनिचक्षिरम्भसुगं धयुम्यादतोदकं मंजलेण्टीता-

महापुरुषमावाहयेत् ॥ अं पुरुषमावाहयामि ॥ ईर्भुवः पुरुषं ॥ ईर्स्कवः पुरुषं ॥ अं भूर्भुवः सुवः पुरुषं ॥ इत्यावा
स्यस्वागतभगवतो महापुरुषस्य ॥ भगवतेतदासनं दर्भमयकुर्चेततोगायन्याभिमंत्रितं ताम्नार्घेषान्व
साद्यकं सपवित्रं संगंधं पुष्पाद्यानं भूमेनिधाय ॥ अं मित्यादित्येदर्थायितात्रीतिपाद्यं इत्यावणेना
र्घं च दद्यात् ॥ सधुपर्कं च दद्यात् आपोद्देश्यपावनेमोर्जायितापात्रातरेण गंधं पुष्पाक्षतमिथ्यज्ञलेनतर्प
यति ॥ केशवंतः नारायणं ॥ माधवं ॥ गोविदं ॥ विष्मुं ॥ मधुसूदनं ॥ क्षिवित्रमं ॥ वामनं ॥ श्रीधरं ॥ हृषीकेशं ॥ पश्चना
भं ॥ दामोदरमिति ॥ एते रेव नामभिः पूजयेत् ॥ युवंवस्त्राणानिचाससी ॥ इदं विष्मुगितिं गंधे ॥ तद्विष्मोगिति
पुष्पाणि ॥ पूरावनीधेनुमतीत्यक्षताः ॥ गायन्याद्यर्घं ॥ उद्गीच्येनोत्तिदीपं ॥ तद्विष्मोगिति नेवेद्यो ॥ भृत्यभो
द्यतां द्युक्तादित्यावुष्यां जलिदद्यात् ॥ द्युदत्तानामभिर्विष्मवेद्याकरादिमेत्रमंनवर्किदद्यात् ॥ केशवउ

मंवलिंगहाणगभरक्षांकुरु॥ सर्वधांकुरुलंकुरु॥ रुतेनानेनविष्मुवलिविधानेनभगवान् श्रीमहाविष्मुः
प्रीतोभूत्वाऽनस्याः कुरुलंकुरु॥ विष्मुस्तोनंपवित्वाऽमृः पुरुषमुद्वासयासीतितंपुरुषमुद्वासयत्॥
तंनेवेद्यज्ञवंपत्तीप्राप्नायेत्॥ साप्रत्यहंयावत्यसर्वविष्मुवलिमुद्धृत्यज्ञाद्वायदत्वास्वयंभुज्ञाया
त्॥ ॥ अत्रज्ञानश्रीपुरुषोन्मोग्रंश्रीविश्वनाथंश्रुतिकुरुमान्यः॥ विश्वप्रकाशाभिधपद्मोनत्वतावभू
द्विष्मुवलःश्वकम्॥ ॥ अथज्ञानकम्॥ ज्ञातेकुमारपितास्चकंगदेकंयज्ञोपवीतमुज्ञायज्ञातस्यकुमारस्यनाभोः
निधायस्पृष्टावगाहाद्युस्तात्वागत्यपादोपक्षात्याचम्यप्राणानायम्यतिथिश्रवणानेऽमुक्तकुमारंगाभि
कवेज्ञकेनोनिहृणाथंज्ञातकुर्मारव्येनकुर्मणासंस्कारिष्यद्वितिसंकल्पगणेऽवरुणोसंपूज्यपुण्याहंवाचयि
वाभ्युदयिकंविधायद्वस्यर्हातिवात्मप्रेणानुवाकेनाभिमृश्यअस्मिनहसंसद्वरुपुष्याम्येधमानःखेगहः॥

इति यजुषास्त्वा कुपं वेद्य । अंगादं गात्संभव सिद्धदया दधिज्ञाय से ॥ आत्मा वेषु त्रनामा सिसर्जी वद्वारदः श
तं ॥ अर्थमा भव परम्पुर्भवं द्विरण्यम गत्तर्भव ॥ पश्चनां त्वाहिं क्वारेणा भिर्जं ग्राम्य सो ॥ इति द्वाभ्याम भिर्मन्त्र
मा वित्यन्तकमारस्यनक्षत्रनोम्नासंवृथ्य ते ॥ नोषाऽप्युक्त्या रंनि द्विद्वाजि ॥ तत्र नामे थं प्रयुक्तीत ॥ कार्तिकरो
द्विण मार्गदूर्धा वर्त्तु पुनर्वसु तिष्या अलेषमात्रका लग्नो जरदूसां चेत्रस्वाति विश्वासनानृगच्युत्येष्यमूलकाषा
दाषादश्यावण्डीवलानि वा अविश्वामृतभिषजप्रोष्टपदप्रीष्टपदरेवताऽच्युज्जअयभं रणआपामरणोति
वा ॥ स्त्रियाएकारांतानिषुनर्वसो रोकारुल्येव ॥ तथा च कारिकुरुत्तो ॥ रोरेममन्त्येष्युक्त्यिरादौष्टांत्येच चां
त्यश्रवणाऽच्युक्त ॥ रोषेषु वाम्बोः कपरः स्वरौत्यः स्वास्यारदीर्घः सविसर्गद्रिष्टः ॥ पुनरंगाद्विति द्वाभ्यां मृ
थं न्यवधारा मेताभ्यामे वदक्षिणो कर्त्तव्यं वंचरत्वादभिणद्विरण्यनिष्टक्यं विद्वातेन वृत्तयुक्तं मध्यगदीता

मे धां ते देवः सविता मे धां देवी सरस्वती ॥ मे धां ते अश्विनो देवा वा धजां पुष्करस्त्रजा ॥ त्वयि मे धां त्वयि प्रजां
त्वयग्निः रजेऽग्नो दधातु । त्वयि मे धां त्वयि प्रजां त्वयि द्रुं द्रियं दधातु । त्वयि मे धां त्वयि प्रजां त्वयि सूर्यो
भ्राजो दधातु ॥ इति कुमारं सहत्पाशयित्वा ॥ द्वे त्रिये त्वाग्नि ज्ञेत्येत्वाद्वहो मुंचामि वस्त्राणस्य पाशात् ॥
अनागसंब्रस्त्रणत्वो करो मिन्निवेते द्यावा पृथिवी उभे मे ॥ द्रुं ते आग्निः सदा द्रिरस्तु द्रुं द्यावा एथिवी सहो
बधीभिः ॥ द्रुमंतरिद्वारं सहवाते नते ॥ द्रुं ते चतस्रः प्रदिरां भवन्तु ॥ यादे दीः श्वतस्त्रः प्रदिराः ॥ वातप
लीरभिसूर्यो वच्च ए ॥ तासां त्वाज्ञरसश्चोदधामि ॥ प्रयहम एत्तु निज्ञतिं पराच्च ॥ अप्मो चियस्त्राद्वाता
द्यत्ये ॥ द्रुहः पाशान्नज्ञत्येत्वो द्रुमो च ॥ आहा अवयतिं मविदस्यानं ॥ अप्यभृद्रुमस्त्रलतस्य लोके ॥ सु
योमर्त्तमसो ग्राद्यायत ॥ देवा अमुंचन्नन्नेन सः ॥ एव महमिमंक्षेत्रियान्नामित्राऽसात् ॥ द्रुह

मुंचामि वस्त्राणस्य पारेण त् । इति पंचमि मर्त्रेः कुमारं सहतजापयति ॥ भूः स्वादा । भुवः स्वादा । सुवः
 स्वादोऽस्वादा ॥ इति प्रवदाऽयं कांस्य पात्रेण कुमारं सहत् ॥ याच्च वित्वा इदः प्रोष्ठं सर्वस्त्रियगोष्ठी
 निनयेत् ॥ माते कुमारं रक्षो यथीन्माधेनु रथ्याच्चारिणी ॥ प्रियाधनस्य भूयाएधमानाः स्वगृ
 हे ॥ इति कुमारं मातुरं कमाधाय । अयं कुमारो जराधयतु दीर्घमायुः । यस्मेत्वं स्तन प्रथ्यायायुर्व
 चौयश्चो ब्रुलं ॥ इति कुमारं दक्षिणं स्तनं प्रतिधाष्य ॥ यद्मे हृदयं शिवर्च द्रमसिष्ठितं ॥ तदुर्विप
 र्वयं मादं पोत्रमञ्च सदम् ॥ यज्ञे सुद्गीमे हृदयवेदादं तत्प्रज्ञापतो । वेदामतस्येतवर्यमादं पोत्रमष्टं
 सदं ॥ इति द्वाभ्यां त्राय्यापृथिवीमभिमहश्य ॥ नामं यति नुरुदतियत्रवर्यं वदामसि ॥ यन्त्रचाभिम
 शामसि ॥ इति तत्र संविष्ट कुमारमुपस्थित्य ॥ आपः सुप्तं षुज्ञाग्रन्तरक्षां सिनिरितो नुदध्यं ॥ इ

निकुमारस्यन्शिरः समीपेजलपूर्णकिळद्वानिधाय। अथान्निप्रतिष्ठाय पर्युस्येपरित्तीर्यालंदृ
त्य परिविच्य साद्यान् सर्वपानं फलीकरणमिश्रान्नजलिनासद्वदादाय। उं अयं कलिं पतयंतं
भान्मिवोद्दृद्दृ॥ अज्ञान्वान्शितामिच्चमस्तः पर्याद्वर्त्स्वादा॥ इति सशेषं द्वृत्वामस्त्वद्वद्दृ
मम पुनः स्वादा॥ मस्त्वद्वद्दृमम पुनः स्वा· मस्त्वद्वद्दृत्वात्॥ एवमाद्वित्रयस्य
काद्वितिः॥ एवमवाद्यावाद्यतयः॥ एवं पुनर्जलिनादायः षं द्वेरथः युद्धिकेर उत्तरवलः॥ च्यवेनोन
र्यतादितः स्वादा॥ मस्त्वद्वद्दृत्वात् स्वादा मस्त्वद्दृः॥ स्वादा मस्त्वद्दृत्वात् ३॥ अयः षं द्वेरकुपसा
रुत्तरवलः॥ च्यवेनोनर्यतादितः स्वादा॥ त्यागपूर्ववत्॥ ३॥ केन्द्रानीः स्वल्लोमिनीः स्वद्वापो
ज्ञोपकांशिनीः॥ अपेनर्यतादितः स्वादा॥ ४॥ मिश्रं वासंसः कोबेरकारस्तोराजेन प्रविताः॥

प्र.
५
प्रामर्सज्जातयोग्यं तीर्थं तोपदितारूता न्त्वा हा ॥ ५ ॥ एतान् ब्रह्मतेतान् गृण्डीतेत्ययं ब्रह्मणस्युत्रः ॥
तानग्निः पर्यसरूतानिंद्रस्तान् दृहस्यातः । तानदं वेदब्राह्मणः प्रमूरातः कृदद्वात्विकेन्द्रान् कुर्व
नस्तान्त्वा हा ॥ ६ ॥ नक्तं वारिणु रस्येत्रां छुलहस्तान्कपात्यान् । पृथुं एर्थं पितेत्युच्चेः प्राव्यक
र्णकः ॥ माताज्ञेच्चन्यासर्पतियामोविधुर्मिं छंतीस्वाहा ॥ ७ ॥ मरद्यः ३ ॥ निरुत्थवारिणीस्वसा
संधिना प्रेतते कुरु । यास्तपंतं बोध्यतियस्यैविज्ञातायोमनः । तासां लं रुष्मवस्त्रं नेत्रोमान्
हृष्यं यद्यत् । अग्ने अद्वीणिनिदेद्वाहा ॥ ८ ॥ अग्ने येदं युनः स्वाहा । मरद्यः ३ ३ ॥ द्रुत्यष्टा
वाहुतीहुत्वाग्यहृष्यात्मानस् ॥ २ ॥ आस्तिप्रविष्टे प्रविष्ट एवत्तृष्मीमग्नावावपतेति ॥ एव महरहृष्मेष्टि
तथाकुर्युराद्वारान् । जतथाऽतस्य होममस्तः सप्तस्त्राद्येष्टेवताः । अस्त्रमेग्निरितिप्राह

त्रृण्याभ्युर्यंततः । यदिग्भान्धानपुंसवनसीमंतानिस्त्रखकालेनहृतानितदाप्रथैर्देज्ञातकर्मनकुर्यान् ॥
एकादशेष्वादशेष्वादिनेगभान्धानपुंसवनसीमंतोज्ञातकर्मच ॥ त्वंस्त्रखकालेनवृत्योच्चेन्नाम्नासद्विधीयतउत्तिः
अथशुभिसमयनिर्णयः ॥ अत्रिः । पुंजन्मनिसंपिंडानांदग्राहकुदूरिष्यते ॥ अथद्वेष्कोदकानांचएकाद्वयंत
केक्षित ॥ स्त्रीः अन्ननिसंपिंडानांसोदकानांअथद्वाषुचिः । स्त्रीषुत्रिपुरुषंज्ञेयंसंपिंडच्छिज्ञात्तमाः ॥ तेषभा
जः ॥ त्रुर्थाद्वा ॥ पित्राद्वाः पिंडभागिनः । एकोदकाः सतश्चोर्ध्वंनिर्दिष्टंसातप्तोस्तुमिति ॥ अथवासप्रा
नुयाकः ॥ दुर्दिवस्यग्रिथमंजत्तेश्चाग्निरस्मद्गृहीयंपरिज्ञानवेदाः ॥ तत्तीयमाभ्यन्नमणाभ्रज्ञानेनामपरमंगुहायद्विग्रा
नंज्ञरतेस्वाधीः ॥ विप्रातेभग्नेन्नेधात्रयाणिविप्रातेसम्भविभूतंपुरुषा ॥ विप्रानेनामपरमंगुहायद्विग्रा
तमुत्संयतउज्ञाज्ञगंथ ॥ समुद्रेत्वान्मणाभ्रपूर्वंतर्नेचक्षाद्युधोभग्नमूलन् ॥ तत्तीयेत्वारज्ञसित

स्थिवान्समन्तस्य यो नो मद्विषा अहिन्तन् ॥ अश्वं दद्विनः स्तन यं निवद्योः क्षामा रोरह द्वीरुधः समन्तन् ॥ स दो
जत्ताना विहीमिद्वे अस्य दा रोदती भानु ना भात्यंतः ॥ ठाश्वक्या वको अरतिः स्तमेधा मत्यं धमिन्नरम्भतो निः
यि ॥ इयति धर्मस्त्रभग्निभ्रद् छुक्रेण शोच्चियाद्यामिन्नस्तन् ॥ विश्वस्य केतु भूवनस्य गर्भार्भारोदमीः
अपृणाऽज्ञाय गान् ॥ दीरुचिद्विपभिन्नत्यराय ज्ञनाय दद्विनमयज्ञं त पंच ॥ श्रीलामुदारोधरणोरया
णां मनीषाणां प्रायणः सो मगोपाः ॥ वसोः सूनुः सहस्रो अप्सराज्ञाविभात्य ग्रुषसामिधानः ॥ यस्ते
अद्य दरणवद्वद्वद्वोचेष्वं देव द्युतवंतमग्ने ॥ प्रतं नेय प्रतं रं च स्योऽमछाभिद्युम्नं देव भक्तं यविश्व ॥ आतं
भज्ञसो श्रवसे द्युम्न ठुक्कुर्य आमजन्मास्य माने ॥ प्रियः स्त्रीर्यप्रियो अम्नाभवत्यजाति नभिनदेद्वज्ञ
नित्वे ॥ तामग्ने यज्ञ माना अनु धून्विश्वावस्तुनि दधि रेवार्योणि ॥ त्वया सह द्रविणामिछुमानाव्रजं गामं

तमुक्तिज्ञोवित्तुः । इत्यानोस्तु व्यद्योदुर्मर्षमायुः श्रिये स्तु चानः ॥ अग्निरम्भतो अभवद्योभियं देनं
द्यो ज्ञेन यत्स्तु रेताः । अनेन चानं प्रानुवाकेनोभिमृश्यत् ॥ अज्ञीज्ञनद्वीपुस्त्रो ज्ञानो यंश्रु
तिकर्म मान्यः ॥ विश्वप्रकाशभिधयस्य तोततद्वृत्तो समाप्तं खलु त्रात कर्म ॥ ॥ अथ यदिद्वीपु प्रसवो
नभवेत् तदा उत्तराण्यकोक्तं ग्रास्त्वा तन्त्रशीघ्र प्रसवा ध्यायं श्रावयेत् ॥ अपकामतगर्भिष्यः ॥ उत्तर
योनीमष्टपुत्रां ॥ अष्टपल्लीमिमांसदी ॥ अहं वेदनमेमत्युः ॥ नवामृत्युरघात्याहरत् ॥ अष्टयोन्यष्टपुत्रं ॥ अ
ष्टपदिदमंतरिक्षं ॥ अहं वेदनमेमत्युः ॥ नवामृत्युरघात्याहरन् ॥ अष्टयोनीमष्टपुत्रां ॥ अष्टपल्लीममूर्द्धं
॥ अहं वेदनमेमत्युः ॥ नवामृत्युरघात्याहरत् ॥ मृत्रामाणं महीमृष्टु ॥ उदितिर्द्वीर्दितिरंतरिक्षं ॥ अदिति
माता संपिता सपुत्रः ॥ विश्वेदेवा अदितिः पंचजनाः ॥ अदितिर्ज्ञानिमदितिर्ज्ञनिलं ॥ अष्टपुत्रासाऽपरितः ॥

ये ज्ञाताः स्तन्वः परि । देवां उपप्रेत्संसभिः ॥ २० ॥ परामार्त्तुमास्यत् । संसभिः पुचेरदितिः । उपप्रेत्युर्व्युगं
प्रज्ञायेमत्यवेनत् । परामार्त्तुमाभर्दितिः । ताननुक्तिष्वामः भित्रश्व वस्तुश्व । धाताचार्यमान् । अं
श्वमंगश्व ॥ उं द्रश्वविवस्त्रां अं त्येतो । हिरण्यगर्भो दृ॒सभुचिष्ठत् ॥ ब्रह्मज्ञानं तदित्यद्विभिति ॥ गर्भः त्र
ः आपत्यः । अथ प्रसूषः सप्तपुरुषः । हिरण्यगर्भादिवत्वारः प्रतीकाः प्रठनीयाः । हिरण्यगर्भः समवर्तताम्
भूतस्यज्ञातः पतिरेकं आसीत् । सदाधारणयिवीयामुतेषां क्षेत्रेवायहविषादिधेम ॥ हंसः । ब्रह्मतादित्य
दं नविधिकं तविद्वान् यन्मतेषु न रप्तिदेवान् ॥ अथ दूनीयेन वाकः ॥ उं प्रज्ञापतिरक्तं मयतप्रज्ञायेये
ति ॥ सतपोतप्यत ॥ सो न वीनभवत् । सहरितश्चावोभवत् ॥ तस्मा-स्त्रं तर्वली ॥ दूर्लीसतीश्चावाभ
वति ॥ सविज्ञायमासो गर्भेणानाम्यत् ॥ अंतोतः रुहम् त्यावोभवत् ॥ तस्मान्तः रुहमः त्यावोभवति ॥

तस्यास्त्रेवाज्ञीवत् ॥१॥ तेनास्त्ररास्तरानास्त्रतात्तद्सुराणामसुरत्वं ॥ यएवमसुराणामस्त्ररत्वंवेद् ॥
अस्त्रमानेवभवति ॥ नेनमसुर्ज्ञहाति ॥ सोसुरान्स्त्रद्वापिवेवामन्यतत्तद्नुपित्तनस्त्रजत ॥ नत्पित्तन्त्रणापि
त्तत्वं ॥ यएवंपित्तत्वंपित्तत्वंवेद् ॥ पित्तेवेवस्वानांभवाति ॥२॥ यंत्यस्यपित्तरोहत्वं ॥ सपित्तन्स्त्रभामनस्यत्
त्तत्वं ॥ तद्नुमनुष्यानस्त्रजत ॥ तेनमनुष्याणामनुष्यत्वंग्रएवंमनुष्याणामनुष्यत्वंवेद् ॥ मनस्येवभवति ॥
नेनमनुज्ञहाति ॥ तस्मेमनुष्यानस्त्रजानायादिवादेवत्राभवत् ॥ तद्मदेवानस्त्रजत ॥३॥ तदेवानांदेव
त्तत्वं ॥ यएवंदेवानांदेवत्वंवेद् ॥ दिवादेवास्यदेवत्राभवति ॥ तानिवाएतानिच्चत्वार्यंमात्सि ॥ देवामनुष्या-
त्वं ॥ यएवंदेवानांदेवत्वंवेद् ॥ तेषुसर्वेषांभूनभद्रवभवति ॥ यएवंवेद् ॥ इति ब्राह्मणाद्वितीयाश्वेत्रीप्रप्रसवानुवा-
पित्तरोस्तराः ॥ तेषुसर्वेषांभूनभद्रवभवति ॥ यएवंवेद् ॥ इति ब्राह्मणाद्वितीयाश्वेत्रीप्रप्रसवानुवा-
पित्तरोस्तराः ॥ यएवंवेद् ॥ इति ब्राह्मणाद्वितीयाश्वेत्रीप्रप्रसवानुवा-
पित्तरोस्तराः ॥ यएवंवेद् ॥ इति ब्राह्मणाद्वितीयाश्वेत्रीप्रप्रसवानुवा-

हसरादे नाव लिंद शात् । क्षेत्र पाल न स मूल्यं सर्व शां तिष्ठत प्रद ॥ वाल स्य विप्र ना शाय ॥

शोजात कर्मः ॥ ॥ चक्र वृद्धं च दर्शयेत् ॥ अथ यस्ति कापूजा ॥ अथ युवेन्नाते षष्ठि इने षष्ठि कापूजा ॥ प्रथ
पं वदि रेव स्वस्ति याच न दृत्वा महागण यति पूजां दृत्वा ॥ क्षेत्र पाल पूजां च तु क्षोपरिद्वाय तैरुग्रहण
इमां बलिं ॥ भूत देव्य पितृा वायां गंधर्वां रक्षसां गणाः ॥ शुभं कुर्वं तु ते सर्वे मम गणं त्वि मां बलिं ॥ योगि
नी ताकि नीचे व मातरो निव संति याः ॥ नुं तिं दृष्ट्वं तु ते सर्वे मम गणं त्वि मां बलिं ॥ नाना रूप धराः स
र्वा मातरो देव योन यः ॥ स्वयं रक्षं तु मे पुत्रं तु शामगणं त्वि मां बलिं ॥ उगादित्याद्यामूर्ता येच नित्यं स्वर्गा निया
सि न ॥ रक्षां कुर्वं तु ते सर्वे मम गणं त्वि मां बलिं ॥ ततो गृहं प्रविश्यद्वार देशो गण यति पूजां दृत्वा ॥ गणापत
ये फोणि कुर्वन्न वै दृत्वा ॥ प्रार्थयेत् ॥ सर्वविश्वरूपो मित्रं मे कर्दं तो गजानन ॥ षष्ठी गृहार्चिनः प्रीत्याभु
भं दीघा युष्म कुरु ॥ लंबो दरमहा भागं सर्वप्रदवना गृन ॥ त्वत्प्रसादादविघ्रेन चिरञ्जीवि तु बालकः ॥ उ

दिक्षात्ता श्रवत्येदादा: स्वः स्यानप्रस्ति वामितः ॥ इष्टाति कुर्वं तु ते स
र्वे मम गणं त्वि मां बलिम् ॥ ३

गणपतयेनमः ॥ क्षेत्रपालायनमः ॥ अथषष्ठीपूजातन्त्रक्रमः ॥ ॥ अद्येत्यादिसंकल्प्य ॥ मसाभिनवः
ज्ञातस्य कुमारस्य सकुटुं बस्य संपरिवारस्य सर्वपिछां तिदीघायुद्धाने रज्य सबलिं तगोरी पुत्रस्कंद
रक्षणवद्गोर्यादिषोदन्त्रामातपूजापूर्वकषट्कृतिकामहितषष्ठिकापूजनमहंकरिष्ये ॥ प्रतिष्ठावाह
नादिकुर्यात ॥ ग्रायाद्विवरदेविमहाषष्ठीतिविश्रुतो ॥ गुणक्रिभिः सहपुत्रं सेरक्षज्ञागरवासरे ॥ दी
र्घेखरयुक्तेन यक्तारेण न्यासं कुर्यात ॥ अंष्ठाअं गुष्टाभ्यां नमः ॥ अंष्ठातर्जनीभ्यां ० ईषं पध्यमाभ्यां
० अंष्ठी अनामिकाभ्यां ० अंष्ठी कनिष्ठिकाभ्यां ० अंष्ठः करतलकरष्टाभ्यां ० ॥ एवं हृष्ट्यादि ॥
अथष्ठो उत्तमातरः ॥ अद्यत्वामात्र्यागं तु वेदिकं यः समाचरेत् ॥ तन्त्रक्रोधसमाविष्टादिसामि
छांतिमातरः ॥ कर्मादिषु च सर्वेषु मातरः सगाणाधिषाः ॥ पूजनीयाः प्रयत्नेन प्राप्तिताः पूजयंतितेन ॥

नामानि ॥ गोरीपन्नान्नाचीमेधासाविनीविज्ञयाज्ञया ॥ देवसेनास्वधास्वाहामातरोक्तमातरः ॥
हृष्टिः पुष्टिः स्तथातुष्टिगत्तदेवतयासहे ति ॥ श्रिवासंभूतिसंज्ञाच्च प्रीतिः संनतिरेव च ॥ अनसूया
क्षमाचेवषटुताः शृन्तिकामताः ॥ ग्रास्त्रीमादेश्वरोलक्ष्मीकोमारीवेष्मवीतथा ॥ द्वारादीचतयेऽद्वाणि
चामुंडाचास्त्रमातरः ॥ अणिमामद्विमाचेवगरिमालद्विमातथा ॥ प्राप्तिः प्राकाम्यमीक्षित्वं वसिष्ठं
चास्त्रभूतयः ॥ सरस्वत्यासहस्रस्त्राभवान्यान्नं करस्तथा ॥ लक्ष्म्यानारायणः पूज्योक्तोपालद्वय
स्तथा ॥ गच्छोद्गुरुर्गाविद्वाग्न्याकान्नास्त्रं दध्यं बुज ॥ नवग्रहास्तथापूर्व्याः साधिप्रत्यधिदेवताः ॥
दिवुपालां अवतयेऽद्वादीकुड्यादिषुतथातिरिवेत ॥ रवहुं च पूज्येदुर्गाकुपचारे ॥ प्रेष्टजयेत् ॥ वेण्णे गं
धे धृष्टपद्मिपन्नेवे द्येद्यक्षिणादिभिः ॥ पोति, काकैणिकाभिः अद्वसरैः पुष्पमाल्यादिभिः पुष्पे ॥

स्तावत्कलिकेर्यज्ञेत् ॥ वसोः पवित्रमंब्रेण वसोर्धीरांतुकार्येत् ॥ घृतैन्धाराविषमांप्रार्थ्येत्वाष्टुरे
वता ॥ गोर्याः पुन्नोयथास्त्रं द्विशुसंरक्षितस्तथा ॥ तस्मांसमाव्ययं वालोरक्षतांषस्तिकेनमः
उं षष्ठिभटारिकायेसांगायेसपरिवारायेसायुधायेसवाहनायेनमः ॥ कातिर्केयमहावा
होगोरीहृष्यनंदन ॥ कुमारं रक्षिभीतिभ्यः पादिरेविनमोस्तुते ॥ शान्तिरत्नममदेवानांलोः
कानांहितकारिणी ॥ मातवौलमिमंरक्षमहापाष्टिनमोस्तुते ॥ रुद्राणीरुद्ररूपेणामहाविद्विनि
नाद्विनी ॥ प्रसंनेवरहेत्विस्त्वयंरक्षस्ववालक ॥ भूतरेत्यविशाचेभ्यो द्राविनीयोगिनीषुच
मातेवंरक्षमेषुन्नंधापरं पंनगेषुच ॥ त्वमेववेष्मवीहेवी ग्रन्थालीचव्यवस्थिता ॥ रुद्रश
न्तिः समारव्यातामहापाष्टिनमोस्तुते ॥ गोमंथानंसंपूजयत् ॥ मंथानत्वंहिलोकेषुद

वदेवेननिर्मिताः। पृष्ठितश्च विधाने न सूतीरक्षां कुरुष्व मे। खदु प्रार्थना॥ उजासीर्विषासनः
खदु रसी दृश्य धारो दुरासदः। पुत्रस्य विज्ञयश्चेव धर्मपात्नमो स्तुते॥ वंश पृज्ञा॥ सर्वे मंगल
मागव्येगा विद्युत्यकरो स्तिता॥ चंद्रवध्यमो वंशं सदा नंदनमो स्तुते॥ मथुरं यद्वलं यज्ञविभ्यो र
मिततेजसि॥ हरस्य यद्वलं सर्वतद्वलं पुत्रके मम॥ त्रिमोक्यवधनश्रीमान् सप्तद्वीपविवर्धनः॥
शांतिं कुरु गंदापाणो नारायणनमो रस्तते॥ अथवालकव्यजनने न॥ संस्थाप्य देवतानां च
मृषीलंगाभक्तभक्तवत्सलु॥ अत संरक्षमे पुत्रं महाप्रस्तुतमो रस्तते॥ जननीसर्वभृतानां वा
लकानां विश्रोषतः॥ नारायणीस्वरूपेण पुत्रं मेरक्षसर्वतः॥ भृत देव्यपिशाचेभ्यो द्वाकि
नीभ्यः शरोत्करेः॥ सुतं मे स्व सुतं दृष्टारक्षरक्षवरानने॥ एवं रक्षमहाप्रस्तीसदा

त्वं विग्रह नान्निनी ॥ वालं समातरं रक्षा नित्यमंनः कुटाम्भिता ॥ सर्वे भूत द्विते मातः जगता मुपकारि
णी ॥ सर्वतः यश्चिरुपेण वालुरक्षां कुरुक्षमे ॥ यश्चिर्देविमहाभागेद्विताद्वितवरप्रदे ॥ तद्यसादाद
विघ्नेन चिरं जीवतु मिसुतः ॥ अस्मिंस्तु स्तुतिकागारेद्वौभिः पारिवारिता ॥ रक्षां कुरुमहाभा
गेसर्वोपद्रवनान्निनी ॥ स्वयं मम कुलोत्यन्नोरक्षोर्थं पादयोस्तव ॥ नीतोनीत मर्द्दाभागेचिरं
जीवतु वालकः ॥ रूपदेहिन्नयं देहिभागयं भवति देहिमे ॥ पुन्नान्देहिधर्न देहिसर्वान्करमांश्वद
हिमे ॥ ॥ इति यश्चिरकामूलाविधिः ॥ अथ प्रस्तुतिस्तानं ॥ चिन्नाविश्वाश्रुतिरूपतिकाद्रोमधा
श्चिरमूलकामूलगरोहणीयु ॥ स्नाया त्वं सूता यदिभेषु तेषु सूतिः प्रसूतिं न पुनः प्रलेभुः ॥ प्रति
पञ्चनं वम्यां च वध्यां च त्रानिभुक्योः ॥ विधवा त्रीणि जन्मानि स्तुतिस्तानं न कारयोत् ॥ ति

थ्यादितिकरस्वातिंमित्रपूर्वात्रयोन्नरा। वसुपूषाथेष्टतारासूतिस्नानेरविर्गुरुः। शुभात्मतिथ
योन्याश्वदर्शरित्ताश्ववर्जयेत्। याम्यासावंद्रवारर्णयेमध्यसामारचंद्रमा॥ ॥३॥ तिप्रसृ
तिस्नाम्॥ ॥४॥ अथनामकरणं॥ एकादशोदिनेनामकरणंद्वादशोपिवा॥ तमनः
प्रभृतिएकादशोद्दरोद्दरोवादिनेमातापितरोभद्रासनोपविष्टोकलशद्वयंसंस्थाप्यपूर्वोक्तीत्या
पुण्याहंवाचयित्वा पुनःप्राणानायम्याद्येत्यादिसंकल्पास्यकुमारस्यगर्भिकवैद्यकेनोनि
हेत्यद्वाराकेऽकिञ्चंद्रिकव्यवहारसिद्ध्यथंनामकरिष्यावहो॥ अथात्रश्रुतिः॥ ममनामप्र
थमंजातवेदः॥ पितामाताच्चदधतुर्यदग्रज्ञति॥ ततः अभ्युदयिकंविधायविद्वाकुर्वन्स्य

पान्नेतं इत्कान्पूर्थित्वा कुमारस्य जन्म मासनामं नक्षत्र चरण नाम स्य वहार नामा निरुप्य न लिखिः
त्वा ब्राह्मणोः सद प्रति इवाद्य धाय नाम देवता भ्यानम द्रुतिव्याहनि प्रवेषो दुर्शोपचारः संप्रत्यक्षमार-
स्य दक्षिण कर्णे अमुक नामा सीत्युक्ता निरासिता अक्षता निक्षिपेत ॥ तानि च नामानि ॥ दृष्टमानं नाम्य
तः अक्षिपि कुर्वो थज्जनार्दन ॥ इपें द्रोग्य ज्ञपुर यो वासु देवस्तथा हरिः ॥ योगी त्राः पुंसरी काष्ठो मार्ग
मासा दनुक्रमात ॥ नक्षत्र चरण नामानि ॥ चूचेचोल्लिखनी त्यादित्योति ॥ शास्त्रज्ञातव्यं ॥ द्वयक्षरं
च नुरक्षरं वानाम पूर्वमारव्यानोज्जरं घोषवद्याद्यंतं रतस्थं ॥ यवहार नाम यथेष्ठा ॥ कुमार्यां अप्ययु-
ज्ञाक्षरण नाम दधान् ॥ प्रावासादेव्य पुत्रस्य अंगादं गादं गादितद्वाभ्यां मभिमं यमूर्धन्यवद्याणं दक्षि-
णकर्णजपंच ॥ अग्निरायुष्मानितिपंच मंत्रान्जपेत ॥ कुमार्याः सर्वमेतनं त्रयं वज्रं कुर्यान् ॥ सर्व-

स्मादात्मनः संभूतासि सज्जीवश्चरदः शतं उत्तिकुमार्या अभिमंत्रणमेव विश्वायः । उआगात्रिकं विधाय श्रा-
स्त्रणान्भोज्येत् ॥ अग्निरायुष्मा त्वं वनस्पतिभिरायुष्मा ज्ञेन त्वायुष्मायुष्मान्तंकरोमि । सोम उआयुष्मा-
न्म ओषधीभिरायुष्मा ज्ञेन त्वायुष्मायुष्मान्तंकरोमि ॥ ३ ॥ यज्ञ आयुष्मा न सद्विश्वाभिरायुष्मा ज्ञेन ॥ ३ ॥
ब्रह्मायुष्मजद्वाद्भूयोरायुष्मनन ॥ ४ ॥ देवाआयुष्मनत्स्तमृतनायुष्मनः ज्ञेन त्वायुष्मायुष्मान्तंकरोमि ।
उत्थनुष्मनः ॥ ॥ अज्जीजनस्त्रीयुस्थोत्तमोयं श्रीविश्वताथं श्रुतिकमं मात्या ॥ विश्वपकाशाभिध्यप-
द्युतोत्स्तावभूनामवृत्तिः सदेवा ॥ ॥ चूचेचोत्सापदेश्वायैत्तीत्त्वेलोभरह्यथ ॥ भ्रुद्गुणहृति
काच ओवावस्त्रन्तरोहृणी ॥ वेवोक्तीमृगविश्वः कृष्णद्वृष्टभूमे ॥ केकाकारीयुनवेस्त्रोद्गहेदो
च पुष्प्यमे ॥ उत्तुरुग्नेत्रुमेसार्यमसीमृमेमघाभिध्ये ॥ मोद्गाटीद्वृमेभाग्यदेवोपर्याच्च कुत्तरा ॥ ४ ॥

षणठथ्वहृस्तस्येविरोरीचल्वाष्टुभेऽ। रुरेरोतास्वातितारेतीतृतेतोविश्वारवभेऽ। ननीनूननुराधा
स्यान्नोयायीयृतयेऽद्भेऽ। येयोभिमूलधिस्मैपूर्वाणादाभुधापुरा। भेऽभोज्जनीवेष्वेद्येज्
जोर्वांभिनिज्ज्ञभेऽ। रिवर्खूर्खेवाश्रवणमेगगीयूगचवासवेऽ। गोसासीसृज्ञातभिष्यकुसेसोद
दीद्यज्ञेक्षपात्। दुश्शशथोज्जराभाद्वेदेत्तेचचीचरेवती॥ ॥ उतिविष्वनाथविरचितेविष्वंप्रकाश
केनामकरणं। अथसूर्यचंद्रदर्थनिं। तद्यथा। अंगणोभूमिमुष्यलिष्यद्वादशास्त्रंसूर्यमंडलं
बादुरारंचंद्रंतिरिवत्वाप्यच्युलेनिपरिष्यव्याहृतिपूर्वकंसूर्यमंत्राभ्यावोउशोपचारिःसं
पृज्य। पूरिकानेवेद्यंदत्वाकुमारस्यनीयसूर्यदर्शयाति। उद्द्यंयंतमसस्परि। उदुत्यंचित्रंदे
वाना। उत्तासत्येन। तद्विस्माःपरमंपदं। उतिनमस्यत्य। देवीःषडुवेद्। महास्मद्विमद्वतः।

क्षत्राय न वो न वो भवति आप्या यस्त्वा सोमो येनुं ग्रन्तिं च द्रमसंचन मस्त्रत्य प्रदक्षिणां दिक्षो न मस्त्रत्य गृदीतः प्रविश्य ब्राह्मणो भ्यो दक्षिणां दत्ता सुव्यासिनीभ्यः वायनानियो लिङ्गदीनिदत्तान मस्त्रत्यारात्रिकं विधाया निश्चियो वाचयेत ॥ ॥ इति सूर्यं च दृश्यनं ॥ अथो यनि श्रमणां चतुर्थं मासि निश्रमणाऽति ॥ शुभक्षीनिथिवारयो गपु सानु वृलं च द्रमसि ॥ अश्विनीम् गविरः पुनर्वृसु पुष्य दृस्तानु राधाश्ववणाधनि ष्ठारेवत्युत्तमाः ॥ इष्टदेवता पृज्ञादिकं विधाय न मस्त्रत्य ॥ अंगुष्ठाते वंशाकुनि रचस्ति नो मिमीतेत्यादि स्वस्तिन इंद्रः ॥ कुमारमलं युत्यमंगलत् योनिधेष्विः सदृस्तेवाल्ये गंगादिनदी ॥ तीरप्रदास्तारामवं युग्रदाणामन्यत मस्तानं गत्वा मदो सवपूर्वकं सगुडादिद्वययुम कांस्य पात्रादिकं वंधु दत्तं यक्षित नाकुनादिकं गृदीता गृहं पुनर्गत्य पुराणा दृवा न गित्वा द

क्षिणां दत्तारात्रिकं विधायान्त्रिष्ठो वाच्यित्वा महांत मुत्सवं कुर्यात् ॥ ११ ॥ इत्यपनिषद्ग्रमः ॥ अथ कर्णवेधः ॥ तस्य कालः इन्द्रिनाद्वादश्वाद्विनेषो दुर्गो न्हिवासत मोष्मो वामासः ॥ यथा कुला चारवा ॥ शुभर्दिनेन्द्रिन्द्रिनानुकूले पुण्याद्वेगाच्यित्वा कुर्णो वैधार्यं कर्म करित्वे ॥ कुमारम कुर्वत्य ॥ उं श्रोत्रेण भद्रमुत्तिष्ठवंति सन्त्य ॥ १ ॥ येन प्राच्या उत्तदक्षिणा ॥ २ ॥ इति द्वाभ्याम भिषं व्यस्त्वा दक्षिणवाम कर्णवेध येत ॥ गायत्री त्रिष्ठवि तिदक्षिणां द्विष्ठवायाच्च तुष्यदा ॥ इति वामांततः स्तुव्यर्णस्तुत्रं प्रतिमुन्चति ॥ पद्मस्तुत्रं ॥ श्राण स्तुत्रवा ॥ वस्तुवा स्यस्तुभन्मसीति दक्षिणो वस्तुवा स्यस्तुभस्त्रेनमसीति वामे ॥ स्तुव्यर्णरुमसंपात्तायथाभवति तथावर्धयेत ॥ कुर्लभारणयोग्यो भवति तावदिति ॥ आरात्रिकं विधायान्त्रिष्ठो वाच्येत् विप्रेभ्यो दक्षिणां दद्यात् ॥ २ ॥ इति कर्णवेधः ॥ अथान प्राप्तानं ॥ रित्कां दृनक्षयं न दाद्वाद्विष्ठवामीतथा ॥ त्यत्कान्यतिथ्यः श्रेष्ठाप्राप्तानेशुभवा

सरः ॥ सोमे भुक्ते च मंदाग्निः ॥ ग्रनिभौ मे शिशुक्षयः ॥ वुधे केचत थाजी वेन्नि शुप्रान् न मुत्तमं ॥ अ
न प्रात्रान् मारभ्य प्रतिसरविधिः स्मृतः ॥ तं नमः प्रभुतिष्ठेमासि पुल्याद्वाच्यित्वा प्राक्षण
प्रतिसराव्य कर्मण दृत्वा भ्युद्यिकं विधाय ॥ तथा वेष्ठेमासि दृते श्राव्येवाच्यित्वा ॥ श्रव्यो दृतेः ॥ मा
ऽन्नियत्वा प्रतिसरं वृद्धास्य विधिवत् करुति प्राणानाय म्य अमुकुमारं दक्षिणातः मानुरं कुपवश्यान्
प्राशनार्थ्यन कर्मणामसंस्करिष्य दृति संकेष्य सर्वरसेः माद्वं मनकां रथ पात्रे परिष्वर्व्याहृति भिर्गा
य अग्न्याचान्नं प्रोक्ष्य ॥ अन्नपते न रथ्य नोधे द्यनमीवस्य शुभिणः ॥ प्रप्रदातारं तारिष्ठ कुर्जनो धोहृष्ठि पदे
चतुष्पदे ॥ गुर्यनमभिमर्ग्यदधिमधु घृतो द्वनान् संसर्व्यहिरण्येन सद्गृहीत्वा भूरपांत्रो यधीना सं
रस प्रात्रायां सिवात्मा पञ्चोषधयः संत्वनमीवास्त्रापञ्चोषधयः संत्व सान्न्यासावित्यत्र

कुमारस्यनामसंबुध्यंतेननिर्दिष्यभास्त्रायित्वाहरसंप्रस्त्रात्य· पुनर्स्तर्थेवगरदीत्वा· भुवरपांत्रोषधीनां
रसं· उत्यादिष्पूर्ववत् ॥ पुनर्गरदीत्वा· स्वरपांत्रोषधीनांमित्यादिष्पूर्ववत् ॥ ३० ॥ पुनर्गरदीत्वाभूर्भुवस्त्रयान्त्रो
षधीनांरसांमित्यादिष्पूर्ववत्प्राशयेत् ॥ ३१ ॥ ततः सर्वतः किंचित् गरदीत्वाप्राशयित्वानागवर्जीदलकिंचि
दृत्वापुर्स्तकादिष्पूर्वशयित्वान्भोजयित्वान्त्रिवोचाचयेत् ॥ ॥ ३२ ॥ उत्तिष्ठप्रवान्मोजप्राशन ॥ अथ
वर्षानंतरंमाकंडियपूजा ॥ माकंडियमहावाहोससक्त्यानन्तीवन ॥ चिरंजीवीयथात्वंहिमविष्यामित
थामूने ॥ ग्रन्थयामावलिष्योसाहनूमान्त्रिभीषणः ॥ रूपः परम्पुरामन्त्रसप्तेतेचिरंजीवनः ॥ सति
लंगुसेदेमश्रमंत्रत्यर्थशुतंपयः ॥ माकंडियमहावाहोपिवाम्पायुः समृद्धये ॥ प्रथमतःपीठोपरि
अस्त्रसञ्चासतपुञ्जेष्वाऽन्नोपन्नारेः आयुष्याभिवृद्ध्यर्थंपूजांकुर्यात् ॥ गणपतिष्ठूजास्त्रम्लिवाचन

त्वं कुर्यात् ॥ अथ प्रार्थन मंत्रां ॥ न व वर्षायुषं प्राप्य तपसा महूता पुरा ॥ सप्तकत्यां तिक्त्वा युः प्राप्तं हि मुनिना
त्वया ॥ आयुर्द्दिव्यशोदोहित्रियं देहिधनंतथा ॥ पुत्रदोत्रप्रयोन्नांश्च माकंहिय मदा मुने ॥ दोषं पुच्चमदा
भाग चंद्रते न्नः ममुद्द्वय ॥ भेदाय वक्तु दोमेत्वं अश्वस्थान्नेन मोरक्तले ॥ देत्येंद्रकुलं संभृतु वक्तु देशा ताहरे
पुरा ॥ प्रयेनाश्च रणं ताहं दीर्घमायुः प्रयात्तमे ॥ भविष्यं सांप्रतं चेय अतीतज्ञान वान्मुने ॥ नाशयण स
मुद्दत कृपीद सचिवो ज्ञाम ॥ रामप्रियन मरुतुभ्यं हनुमन्वद्वसर्वदा ॥ विभीषणन मस्तुभ्यं समये रामपूज
क ॥ ओयुराशोगमे श्वर्यं देहिषोलक्ष्यनंदन ॥ द्विजेद्भरताचार्यसर्वशास्त्रविद्वारद ॥ श्रारण्यं त्वां प्रपयनो
स्मिशृपायुश्वरूपाकुरु ॥ रणुकेय मदावीर्य द्वात्रियान्वयनाश्च ॥ आयुः प्रयात्तमे राजनक्त्वा मदग्न्यन मो
क्तुते ॥ ॥ इति माकंहिय पूत्वा विधिः ॥ अथ चोक्तवर्म ॥ जन्मनः प्रभृतितत्तीय वर्षेयथा कुरु धंसेवा नुस

त्यपुनर्वसनक्षेत्र्योत्तिर्वदुक्तनक्षत्रेशुभक्त्येचन्वोत्कृष्ट्यति ॥ पूर्वेष्ठः पुण्याद्वाचयितामंडपप्रतिष्ठा
मंकुरार्पणं विधाय त्रुदाकरणमारभ्य कार्यं चैवांकुरार्पणमित्युक्तात् । अथ प्रोक्षणप्रतिसर्गस्म्बैक्षण्यं
णाकृत्वा त्रुदावाचनं च विधाय परेद्युरपिकुमारं दृष्टिष्ठातुपवेश्यप्राणानायस्य त्रुमंकुमारं गाभिकं
वेऽनुकेनोनिहरणार्थं चौकेन कर्मणासंस्करिष्यद्वितिसंकल्प्य । ग्राम्यणभोजनान्मीर्वचेन कुमारभोजना
निच्छृल्याग्नीधनादिष्टपात्रप्रयोगान्तेयवकुर्वन्नीतोष्मोदकदृश्यव्रक्ताकुरुत्पसिंजृत्वान्दुहश्चयत्वा
लव्यसीन्यात्रोन्नरतः संक्षेप्य युज्जात् ॥ प्रोक्षणसंख्याराध्यभांगांते । चौकाद्वार्चीनकर्मलोपेष्येव
स्थमाणवादिन्नयोद्दूहो मंकृत्वाप्रधानद्वोमंकुर्यति । धातादद्वातुनोरयिंसनः पूर्वेष्ठनवावनक्षाद्वा
धात्रेऽदं ॥ ११ ॥ धातादप्रजायातुतः द्युतवद्विधेमस्वाद्वा । धात्रेऽप्यातादद्वातुनोरयिंप्राची० मत्यराधसः खा०

धात्रे ३। धातादहातुरासु वे रसद्वोषात्वादा धात्रे ४। यस्त्वाहृदा मृत्यांस्त्वाहा अग्नये ५ यस्मेत्वं तेस्वरितिस्त्वाहा अग्नये ६ त्वैस्त्वपुत्रे अतिरिच्यतेस्त्वाहा इन्द्राय ७ उक्तुकृथे दृवंतेस्त्वाहा इन्द्रायपुत्रिणे ८ धातादहातितिचत्सुभिः यस्त्वाहृदाकीर्णेतिचत्सुभिः सीमंतदित्यस्त्वावात्याहृतीहृता समित्संनहनेहृत्वात्याभ्यातानान्यस्तानरुष्टमृतः ९ व्रप्रायश्चित्ताहृतीव्रहृत्वाग्नेः पञ्चान्तुमार्ग्या अनुख्यमुपवेश्युस्मेनवायद्वेनेष्यदिति केशान्वपतुरुत्युस्मादकंडा १० तोर्कनिनीयन्विष्यादालूत्या न्विभिर्भर्षित्तर्लिः नात्कात्तुरुग्लप्सेनेतिकेशांमृष्टप्रीविष्विथांनृत्वा आपुर्हत्तुर्जीवसेदीघ्रायुत्वायवर्त्ते ११ योकृचस्त्वैर्हृत्युद्वेनमिरुनत्तित्रींस्त्रीनद्भर्मान्तर्भर्माय येनावन्त्सवित्ताक्षरेणसोमस्य रात्र्णोवर्ग्यस्यविद्वान् तेनत्रस्त्रीणोवपतेद्मस्यायुम्मानज्ञरहस्तिर्यथासद्यमसीमद्विवरण

मर्तुतिपुरस्त्विरः प्रवर्षेत् । तान्केऽग्न्यश्चिणतोमाता ब्रह्मचारी वायवसहितसहृत्पिंडमंत्रलोगद्वीत्या
तिष्ठेत् । यत्क्षरेण दर्दयतास्तु पेशसायत्यावपसिकेशान् ॥ शुंधिअङ्गरोमास्यायुः प्रमोषीः ॥ इन्ति स
र्वत्रवर्षं तमाचार्यमनुमन्त्रयते ॥ आचार्यस्तानकेशानं जलिस्थसहृत्पिंडनिदधाति ॥ दस्त्रं प्रदात्य ॥
युनस्त्रीनिदभानंतर्धाय ॥ येन पृष्ठादृहस्यते रग्ने गिर्दस्यचायुषेवपत् ॥ तेनास्यायुषेवपसोऽन्तोक्या
यस्त्रस्त्रये ॥ इतिदाश्चिणकेशानवापयित्वांजलोनिधाय ॥ युनस्त्रीनिदभानंतर्धाय ॥ येन भृयत्ररा
ययं द्वयाकृत्वपश्यति स्त्रये ॥ तेनास्यायुषेवपसोऽन्तोक्यायस्त्रस्त्रये ॥ इतिपैद्यातेशानावपति ॥ पु
नः येन पृष्ठादृहस्यते रग्ने गिर्दस्यचायुषेवपत् ॥ तेन तेवपामिमहेष्यरङ्गमेभायुषावर्चसा
यथाऽन्योक्तस्मैनाअसः ॥ इत्युत्तरतः केशानवपयित्वांजलाद्यवृत्यपन्त्रवानिद्विषयेत् ॥

नाननुस्त्रायकेन्नानवरुणस्यराज्ञोद्दृहस्यतिः सवितासोमोद्धनिः ॥ तेभ्योनिधानं बद्धान्विंदनं तराद्याशि
र्द्युश्चर्द्युभ्यः सुवः ॥ इत्युद्दुवरमूलेदभेदसंवेशनिदधातितः कुमारस्यशिरः प्रतिदित्रांस्यर्द्युश्चिरवानि
दधाति श्वरं प्रदेशान्यागृहं संस्थाप्य नेन आहं कर्मनिरुत्तिः ॥ कुमारस्त्रापयित्वा सदसीत्यादिभिः पूर्णपात्रमु
द्वास्य कुमारस्याभ्युलोनिनीय ब्रह्मणे वरं दत्तो ब्राह्मणान्मा ॥ त्रयिताशिषो याच्येत् ॥ ॥ अहीनं श्रीपूरु
षो जमो यं श्रीमृश्वनायं ॥ विश्वप्रकाशाभिध्यपद्मो तत्तदिष्टं ॥ इति नृशकरणं ॥ अथोपनयनमुच्यते
गर्भाधाना इष्टमेव ज्ञात्माद्यमेषावेद्ब्राह्मणामुपनीयत ॥ तेभाच्यापस्तं च ॥ गर्भाद्यमेष्टमेव वेद्ब्राह्मणामुपनीयते
गर्भेकाद्यरोचराज्ञं गर्भद्वाद्वाच्च वेष्यमिति ॥ तथाच्यात्मवन्न्यः ॥ गर्भाद्यमेष्टमेव वेद्ब्राह्मणस्यापना
यन् ॥ राज्ञामेकाद्यरोचेकेविज्ञामेकेयथाकुल ॥ इति ॥ काम्यकालेषु च ॥ पंचमेविद्यापुत्रकामेयस्तु धन

कामः सप्तमेन्द्रस्त्वर्चस्कामोः ष्टमेष्टायुक्तामोनवमेतेत्रक्तामोद्वामेः नाधकामएकादशरुद्दियकामो
द्वादशोपशुक्रामः त्रयोदशोन्नयकामश्चतुर्दशोपौरुषकामः पञ्चदशोपौरुषकामः षोडशोग्रन्त्यकामशुति ॥
तत्रेवतुनियमाः वसंतेश्वरस्त्वर्गमुपनयीत। ग्रीष्मेराजन्यं शारदिवेन्द्र्यमिति। अथवाविमंवसंतोक्षति
यन्निश्चेवेत्याचनांतेप्रतिसंविद्ध्यात् ॥ माघादिभुक्रांतिकृपंचमासाः राधारणंवासकलद्विजानां।
द्वादशाद्वाततोमध्यफलमादुर्मनीषिएः ॥ अग्निष्ठोदिनिकोविष्ठोपनीयः कर्थंचनोति। उत्तंच। अग्निष्ठो
द्वादशाद्वाचतुर्विंश्चाच्चवत्सरात् ॥ त्रैस्त्रक्तविशांकां उप्रोपनायनिकः परतुति। अथापरोविशेषः
पञ्चमेकाम्पकालद्वितीयत्वाष्टार्गदणेऽधिकारीति चेत्कानन्तरंसमयप्राप्त्याच्च अद्वाराभ्यासं
त्योपनयनं कुर्यात् ॥ तथाच। प्राप्तेतुपेचमेवपेष्ट्यप्रसुप्तेजनाद्देने ॥ उत्तरायणगोस्त्रयगुरोभुत्रेप्र

कर्मिते। पूर्वाणेद्येति श्रुतानां च वर्णं ग्रहण मुक्तं मं॥ अनध्यायान पर्वतस्यां रक्तां भौमस्त्रानीविना॥ दृश्यम्बा-
त्यैर्यति मिन्त्रपोष्माद्रोत्वा श्रुतिः मुषा॥ सरस्वती वारत्रान्यर्कदिनस्त्रग्नां शकान्तिता॥ चरस्त्वद्यां श्रुत्वा-
ह्नेचं द्रव्ये सति॥ शुभग्रहयुते केंद्रेकमनेचाश्च मधुधिके॥ गुरुः मृगादि पंचके द्रव्यत्रिके विष्णुनिकृष्टिने॥
मित्रांत्यस्त्रुत्वासु विद्यारेभः शम्भेदिने॥ एवं सूनिष्ठते कामविद्यारंभं तु कारयेत्॥ अभ्यंगस्त्रान पूर्वतु गं
धवस्त्राद्भूषितः॥ शुद्धवस्त्रं समास्तीर्यते इलेषु विद्येष्वयेत्॥ शूलाक्यामुवर्णस्य पंचाश्च दृष्ट्यां कानक
मात्॥ प्रणवादि व्याहृति भिर्वर्णदेवान्प्राप्त्येत्॥ सरस्वती गणेशां च दृष्टिं तदैसं गुरुर्विं॥ खस्त्रकारं चां
विद्यां शूर्वं चेव युक्त्वा रं॥ एतेषामेव देवानां नाम्नां पितृहृष्याद्वृतं॥ गुरुर्वन्तर्दृक्काच्चेनैवेष्वेश्वरपृथक्कृपथ
कु॥ पुण्याद्वाच यितादेष्वृज्य यथा विद्यः॥ दक्षिणाभिर्दृतं द्राणां कर्तव्यं चात्र पृज्ञनं॥ प्राप्त्युग्मो

एसरासीनोवरूणाशामुखंशिथुं ॥ अविंदुपोंनमःशिवायवाचयित्वाष्टक्षरं ॥ आदिक्षांतंचपंचाश्रद्धाणा
नध्यापयोष्ठिशुं ॥ प्राज्ञस्तुतनःनूत्वात्रिलोक्यवाचयेत्ततं ॥ ततःप्रणम्यसूर्यादीनविप्रान्तोष्यभूरिशः ॥
लङ्काद्येद्विष्णुभिर्विसर्जेदेवतादिकान् ॥ ॥ इति**प्रसंगाद्वस्त्रस्त्रिकारुक्तः** ॥ अथप्रश्नतमुपनयनं ॥
तत्रायुद्धायकर्त्तव्यनियममाह ॥ उपायनादिस्नानांतकर्पस्वभ्युदयक्रियां ॥ पिताकुर्यात्तदृध्येतुपरिणेता
यथाविधि ॥ नांदीश्राद्याधिंपिताकुर्यात्तिपुत्रीपवविवाहयोः ॥ इत्तरेषुविवाहेषुम्बयंकुर्यात्तनांदित्वं ॥ इतिविश्वा
यः ॥ अपितकस्यनांदीमुखकर्त्तव्यनियममाह ॥ असुगोत्रः सगोत्रोवायआचार्यउपानयेत् ॥ तदोपनेयपित्रा
दीनुद्विष्णाभ्युदयंचरेत् ॥ कन्यायास्वाव्ययंमार्गमुनिभिःपरिकार्त्तत्तिति ॥ उपनयनकर्त्तारज्ज ॥ पिते
वायनेयसुत्रास्तदभावचितुःपिता ॥ तदभावेपितुभावतातदभावेतुसोदरति ॥ कर्मारभुष्टिंप्रथमंग्रहः

रुद्रुन्नयेण च ॥ रुत्वा अथ द्विष्ट्य स्य पुनः कुर्यादून्ते श्च संनिभो ॥ गाय श्री निपसाद् मंदृता वृत्ति कं पुनः ॥ अ
था भ्युद्यि कात्य वै द्वे पुण्याद्वाच यित्वा स्य कुमारस्य परश्वनियमाणो पुनः नां गम्भृतं चंद्रुल पर्णं प्रो
क्षणं प्रतिसरमं उपपूजने तावाच न निमं त्रैणा द्विरुताद्वृतीय द्वे मंगलम् न भूता मात् कापूजना धर्म
पुण्याद्वाच यित्वा मात् कापूजनं कुलदेवता पूजनं नांदी मुख देवता स मारा धंनं ग्रास्तु गम्भोजना दीर्घं च
नानि पूजो किं निमर्गाणि कुर्यात् ॥ यद्विज्ञानकर्मदीनि स्वस्वकाले न रुतानितद्वारमं कुमारं द्वात् कर्मनाम कर
णां न प्राद्वान चोक्षो पुनः यनारव्येः कर्मभिः संस्कारिय उत्तिसंकल्प्य उत्तम्युद्यि कं विधाय पाद्विव्योदय
स्वे मंदृत्वो पुनः यनं कुर्यान् ॥ तथा च सरुति संगृह्णे ॥ गरुणे नाः नियमाणानां तंत्रयन्मानपूजानं ॥ नांदी मुखं
भवेद् कंद्रो मंत्राः एथ कृ एथ कृ ॥ उथ एथ पाद्विव्योदयं होमः ॥ प्राणानाय स्य ॥ अस्य कुमारस्य चोक्षा

दर्याचीनकर्मलोपेभ्रम्लचारिणोगृहिणोवात्रतक्षोपेसंध्यानित्यवर्मलोपेनवसस्यान्नाद्वानेआप्रयणम
दृत्वायाहिन्द्रयोदशहोमंकुर्यात्॥तत्तेत्तकर्मलोपप्रायश्चिन्नार्थंपाहिन्द्रयोदशहोमंकरिष्यति संकल्प्या
ग्निंप्रतिष्ठाप्यद्व्यायस्तुल्योप्रोक्षणस्त्रवावित्याद्याज्यसंस्कारस्तुत्सुवसंमार्जनांतेग्निंपरिविच्यस्तु
वाजुहुयात्॥स्त्रुवेणाज्यमादायस्मुच्चिनिधायुंभूरग्नयेचपृथिव्येचमहतेचस्वादा॥अग्नयेषुथि
व्येमहतेऽुद्दनमम्॥॥भुवोवायवेचांतप्रिक्षायचमहतेचस्वादा।वायवेअनेतप्रिक्षायमहतेऽुद्दनम्॥सु
वरादित्यायचदिवेचमहतेचस्वादा।आदित्यायदिवेमहतेऽुद्दन्॥॥वाहिनोअग्नेनसेस्वादा।अग्नयद्वा
॥॥॥॥॥पाहिनोविश्ववेदसेस्वादा॥विश्ववेदसेऽुद्दनम्॥यज्ञपाहिनिविभावसेस्वादा॥विभावसेऽुद्दन
॥॥॥॥सर्वंपाहिनातक्रतोस्वादा॥नातकतवेऽुद्दन्॥॥॥पाहिनोअग्नेनक्यापाद्युतद्वितीयया॥पाहि

अर्ज्जत्तीय या ॥ पाद्मीर्भविष्यत सरभिर्मोस्ताहा ॥ यस वे इदं ॥ ३० ॥ पुनरुत्तानि वर्तस्तु पुनरग्नियायुषा
पुनर्नः पाद्मीर्भविष्यतः स्ताहा ॥ अग्नय इदं ॥ ३१ ॥ सहरस्यानि वर्तस्तु ग्नेपिन्वस्य धारया शिष्यस्तु याविष्य
तस्य रिस्ताहा ॥ अग्नय इदं ॥ ३२ ॥ पुनः भूरग्नवेच गुथि व्येच मद्वेच स्ताहा ॥ ३३ ॥ भुवो वाय वेच तारि
स्ताय च मद्वेच स्ताहा ॥ ३४ ॥ सुवरादित्याय च दिवेच मद्वेच स्ताहा ॥ ३५ ॥ पुत्रिपूर्ववत्तिसरभिर्जहोति
पूत्रिवयोस्मृत्याद्योर्दृत्वापार्गयिं चेत ॥ तथाच पुरस्तादुपरिष्टाञ्च पादित्वामस्य सर्वदा ॥ महो व्यादु
तिकोहोमं कृतव्यः स्मृतिर्गासनात ॥ ३६ ॥ अग्नीजनस्त्रीपुरुषो नमो यं श्रीविष्यनाथं श्रुतिकर्मान्य ॥
विष्यप्रकाशाभिधय व्यतीत तरुतावभूत्यापहापादहोमः ॥ ३७ ॥ पुत्रिपादित्वयोदशहोमः ॥ अथोपन
शनविधिः ॥ पुत्रिपादित्वयोदशहोमं कृत्वानिकर्माणि कुर्यात ॥ दक्षिणतुपवेष्यस्त्वयमुत्तरतः

आसीनः प्राणानायम्य एवं गुणाविनोषणाविश्वासां पुण्यतिथो उमं सहेवरुमार्गां पूर्वे युः उपनयनं
यसंतोऽग्निप्रतिश्चाच्यकोषीनालं न तर्गो च कुमारं अभ्युदयिकाविधायपरे वुरुचाय कुमारेण संगत्युला
तो भूत्वा पुण्याहं वाच विष्ये । कुमारं वेद पूर्वकस कलविद्याग्रहणाय तामिध्यर्थं मुपनेष्य इति संकल्प्य
अभ्युदयिकं दृत्वाकर्मणः पुण्याहं वाच येत ॥ कथं । सो दक्षं कल्पयन्त इति तां वृत्तयुक्तपात्रेणापिधायोषधी
षु प्रतिश्चाच्य ब्राह्मणान ग्रार्थं येत । अं कर्मणः पुण्यादेभवं तो न्रुवंति विन्द्रया तेथो पुण्याहं कर्मणो मिति
तिन्द्रयुरेषं त्रिः अं यत्पुण्यं नक्षत्रं तानि वाएता निति मं व्रह्मयोपदेश्यः । ततः कर्मणः स्वस्ति भवं तो न्रुवं तु इति
भ्रूया तेष्यो अं रवस्ति कर्मणो मिति न्द्रयुः एवं त्रिः । रवस्ति न इतः । अष्टोदेवातु तिपदेश्यः । ततः अं कर्मणः इति
भवं तो न्रुवं तिन्द्रया तेष्यो अं कर्मणं न ध्यतामि तिन्द्रयते । कर्मणास्महूये । त्रीणित्रीणिवेदेवान्नमिति

परेयुः । अथ मुख समं कलश मुखरे तनः कलशो दक्षं कुमारस्यां न लोक्यति पुण्या हृष्म मृथि रस्त्रिया दिवा
क्योर्निन येत । स्वस्त्रि पुण्या हृष्म मृथि रस्तु वर्यो तं यूर्णा मिशु गोक्राभिवृथि रस्तु शान्ति पुण्या वास्तु निव
शश्चाव मस्तु पुनरपि गोक्रास्त्रणे भ्यः शुभं भवतु । यन्त्रयत्र आश्रिष्वो वाचयिते त्यक्तं तवत त्रूमणः पुण्या
हृष्म य । तथा च । आदीरिति च पुण्या हृष्म स्त्रौ निस्त्रूनं सुधीगति ॥ तनः कुमारस्यात्रि स्त्रूनं प्रक्षियाचम्य ॥
कुमारस्या युष्मा भिवृथ्यर्थमिशु वाचयित्य इत्युक्ता । इत्यादेव दृष्टित्रित्यापि त्वा यतो पवीतं परमं पवित्रं प्र
त्वापते यत्सहजं पुरस्तात ॥ आयुष्म मग्नं प्रतिसुच्चेशु त्रियत्वा पवीतं वलमस्तुते त्वा ॥ शून्ति कुमारं वाचः
यित्वा यत्वा पवीतं न धाया चम्यनादी मुख ग्रास्त्रणान्प्राज्ञयित्वा कुमारं भोज्येत ॥ ततः आचमनाते
ग्नेस्तरतः दृष्टिं हृष्मादक्ष्युर ग्रास्त्रणीदर्भप्रियं ज्ञात्वा त्वानुगतं प्रयवान इहृष्म दृष्टुं दुवर ग्रास्त्रणं प्रयु

न्यात ॥ उमेनवायवितियज्ञवायुष्मा: मृतास्त्रानीयापुरांति तिश्चारुंनाति ॥ नेष्यात्त्रात्त्रान्नभिर्भूषित्वैः नालात्तुर्मसेनेति ॥ त्रीः स्त्रीनद्भानंतर्थाय ॥ येनावपदित्तिचतस्तुभिः ॥ येनावपत ॥ येनपृष्ठा येनभूय ॥ तेनपृष्ठेति ॥ प्रतिदृशं प्रतिमंत्रं प्रदक्षिणं प्रवपति श्वसावित्यत्रकुमारस्यनामोत्तात्त्रामीन्नात्त्रायादेवं सर्वत्रायमसावेषुति ॥ दक्षिणतोमात्तात्त्रस्त्रारीवायुक्तरेणोत्तिगर्दीत्वपंतमनुमंत्रयनेऽर्था न उद्दसयवेसकृत्यित्तेशानुपयम्यास्त्रायकेशानित्युदुंचरमृत्तमेस्तंत्रेवाईशानदेशोनिदधाति ॥ सर्वं त्वात्तेवद्वाकेशानिधानप्त्तमानं ॥ तत्रसर्वत्रास्त्रावितिगठानेनामानेदेशंकरोति ॥ तथा ॥ नामत्रयाद्दसेश्च व्यप्रथमात्तमुदाजके ॥ देवस्यतेत्यनुदात्तेचमंबुध्यानामानिर्दिग्गोत ॥ उत्तिसम्यकुस्त्रापयित ॥ रांतमुपवेग्यानीध्यनादिष्ट्यात्रप्रयोगात्तेकुशंबुद्धुर्वस्त्रामपकाशसमिद्द्वाजनमेष्वलाश्वसद्वस्त्रुंया

त्वर्वन्नमानुषपान्नाणि ॥ ततः उग्रज्यभागांते कुमारिणा ॥ आयुर्ददिवजरसंगरणानोद्युतप्रतीके दृतए
द्योउग्ने ॥ दृतंपित्रन्नम् क्लंचासूर्याव्यंपितेयुत्रंजरसेनयेमंस्वादा द्रुतिपालाद्विः समिध्याध्याय्य ॥
अग्नयेदुर्दृ आचार्योमिंत्रमुक्तावदुनास्ताहाकारेणहावयेत् ॥ आचार्यः ॥ आतिश्वेममरमानमरेव
लवंस्मिरोभव ॥ अभितिष्ठपृतन्यतः सद्गच्छपृतनायतः ॥ द्रुत्यग्नेरुत्तरतः कुमारंदक्षिणेनपदाग्मानमा
स्थाप्य रेवतीस्त्वाव्यादित्यग्न्वत्तिकाद्वादृतंस्त्वाव्याधियोदयपन्नमग्ना अर्द्धन्नसद्गच्छमंता ॥ अभि
तो अयस्तु ॥ देवीर्देवायपरिधीसविंत्रमहत्तदासामभवनमहित्वनं ॥ द्रुतिद्राम्यावासाभिमंव्य ॥ याऽम
संनेभवयन्या अतन्वतयास्वदेवीरुन्नानोभितोददेत् ॥ तास्त्वादेवीर्जरसेसंग्रहयत्वायुष्मानिदंपरिधन्त्ववासः
परिधत्तथतयासेनं नाताग्न्युष्मद्युतदीर्घमायुः ॥ द्रुत्यस्तिप्रायस्तद्वासरत्त्वामायरात्रेपरि

धानवाऽन्नरात्रिसिपरिधन्सवासोभवाद्यौनामभिन्नास्तिपाव। ग्रातंचन्त्रीवशारदः सर्वचारायश्चयो
षमुपसंव्ययस्व। इतितिस्त्रभिः परिधाय्य। परिदंवासोअधिधास्वस्त्रेयभूग्रीनामभिन्नास्तिपावा। श
तंचन्त्रीवशारदः पुरुचीवर्त्तनिवार्योविभजासिज्जीवन्॥ इतियस्त्रिहतमभिमंत्रयते॥ इयंदुरक्तात्परिवा
धमानान्नामवर्थंपुनतीनुआगात॥ प्राणाप्रानाभ्यांब्रह्ममाभरंतीप्रियादेवानाऽसुभगामस्वल्पयं॥
क्रतस्यगोन्नीतपसस्परस्यीद्यतीरह्नः सहमानाद्यरातीः॥ सानः सुमंतमनुपरीहिभद्रयाभतारस्तेमेव
तेमाग्रियाम॥ इतिद्वाभ्यांमोऽन्नीमेवलंत्रिद्यतांत्रिः प्रदक्षिणांपरिवीयक्तमार्गवाच्येत्॥ मन्त्रस्यवहुर्ध
रणवक्तीयस्तेजायन्नास्त्रिहत्यिरः समिद्वं॥ अनादनस्यवसन्त्रिस्त्रिपरीदंवात्यन्निनंदधेह॥ इत्यवंस्तु
द्विर्वंत्रिवत्तुंवाअंगुलंचतुरंगुलंवाद्यद्वार्द्दमास्त्रिनंप्रक्षिण्यवाच्येदुत्तरणास्त्रिप्राग्नानदभः नमं

स्तीर्यते पुभा गंता समग्नं द्विप्रस्त्रं युद्धोतन ॥ अरिष्टाः संचरे महिस्य मित्रता द्वित्त्वं स्त्रागह
भ्यः ॥ रुति कुमारमवस्थाप्य वाच्य तोह कान्नति आच्चार्यं स्त्राम वानी यंताभिः समुद्राद्यामर्वधुमाद्
उदारदुपाद्युना समस्ततमश्यां ॥ दुमेनुते रथमयः सूर्यस्य योभिः सपित्वं पितरोन आयन ॥ रुति उप्रा
द्यवाच्येत । तथा च पूर्णं अभिमः ॥ मोऽन्यजित्वा वस्त्रापन प्राप्तं ज्ञात्वा पनानितु ॥ समं त्रमेतान्या चार्यं एव
स्त्राथवाच्येत ॥ स्त्रमान्तिनत्वं त्वं गमाद । उंगतं तु बहिर्लोमयद्वास्य द्वितुरुद्गुहं । एकखंडं द्वित्वं द्वाच्या
रये दुष्पर्वीत वदिति । उपाच्चार्यः अग्निष्टे दृमस्त्रमग्रभी स्मोमग्ने दृमस्त्रमग्रभी त्वं तद्वस्त्रमग्रभी त्वं
रस्त्रतीते दृमस्त्रमग्रभी त्वं वाते दृमस्त्रमग्रभी दृमाते दृमस्त्रमग्रभी दृमग्ने दृमस्त्रमग्रभी
भी निमन्त्र रस्त्रमग्रभी निमन्त्र स्त्रमसि धर्मलान्निराचार्यस्त्रव ॥ रुति दर्शोभिः कुमारस्य दृष्टिशांद

स्लंगदीता अग्नयेत्वापरिद्दाम्यसोसोमायतापरिद्दाम्यसो॥ सवित्रेत्वापरिद्दाम्यसोम्सरस्वतेवापरि-
द्दाम्यसोम्सरस्वतेवापरिद्दाम्यसोमायत्वापरिद्दाम्यसोगदायत्वापरिद्दाम्यसावंतकायत्वापरिद्द-
दाम्यसावद्यःस्त्रापरिद्दाम्यसावोषधीम्यस्त्रापरिद्दाम्यसोपृथिव्येतासवेष्वानगायेपरिद्दाम्यसोउ-
निप्रतिसंन्वेषताभ्योरभ्यायदत्ता असावित्यन्नसंबुध्यंतेनकुमारस्यनामनिर्दितः॥ यथा अमुकरा-
मनिनिति। ततः समुद्दर्तेऽपाचार्यकुमार्योर्मध्येनृतनपदानपितंकृत्वापश्वज्योतिर्विदुत्तमुमुद्दर्तेवस्यता-
सवितुः प्रसवद्युपनयेत्वो अमुकर्मनिति। यज्ञुयांकरपवेष्यः सुप्रज्ञाः प्रज्ञयाभ्याः सर्वीरोर्विगः सु-
वर्चावर्त्तिसास्कर्षोषः पोष्यो। त्रितिकुमारस्यद्विष्णुकर्णनिपति। कुमारः ब्रह्मन्वर्यमागानुपमन्त्यस्वद्व-
नसवित्राप्रसूतः। उत्तिकृयात। अप्राचार्यः। कोनासीमात्यक्तेः कुमारोमुकर्मनामास्तीतिकृष्णात्॥

कस्य ग्रन्थं चार्यमीयुते प्राणस्य ग्रन्थं चार्यस्मीनि त्रूयात् ॥ आचार्योः मुकुर्शमेषिते देवसूर्यं ग्रन्थं चारीनं गा-
पाय । समाप्ते षष्ठे ग्रन्थं पुनः सूर्यं पुनः सदी धर्मायः समाप्तते । याऽस्त्रिमिति मग्निर्वायुः सूर्यं श्वस्मा उत्तरं नुसंचरनि-
ता ऽस्त्रिमिति मनुसंचरगम्भीरुमुकुर्शमेषित ॥ नामध्वपते थेष्वस्याभ्यनः वारुमदीय इति वृक्षारं वाच्येन । अथ
कुमारः मुकुर्शमादाय अंशोगो योगदुत्तिप्रधानहोमं कुर्यात् । दुयोगो योगात्वरुलं वाज्ञेयाज्ञेद्वामहे सम्बा-
य इद्दृमूलये ॥ स्वाहा । उद्दायेदं आचार्यः ॥ इममग्नञ्चायुषेवर्चेत्तुष्टिप्रियं रेतोवरणसामराज्ञन ॥
मातेवास्माअदितेशमर्यष्विश्वेदेवाज्ञरदृष्ट्यथासत्स्वाहा ॥ अग्निवरणसोमादितिविश्वभ्यो देवेभ्यो द-
मं त्रिस्त्रयमुकुर्शमारेणस्वाहाकारणद्वावयेन ॥ कुमारः ॥ ऋतमिन्नुक्तारदो अंतिदेवायन्नानश्वकाज्ञरस-
तन्त्रनां ॥ पुन्नासाय नपितरो भवंतिमानो मध्यारीरिषतायुर्गतोः स्वाहा । देवेभ्युदं आचार्यः अग्नि-

मन्मनमाहितः। अया सन्दृष्टमूर्हिवेयानोर्धेदिभेषजं स्वादा॥ अग्नयेअयसे इर्द्देह॥। तथा द्वावे
येद्योगद्रुत्याद्यर्दुमेकादशाहुतीः। द्वितीयांचतुर्थच्छयमुक्ताग्रदावयेत्॥ तथा देश्नानुक्रमणिका
यां उद्देश्यागकारिका प्योगाद्योद्वितीयोग्निवर्णगरोममुच्यते। अद्वितिश्वतथाविश्वेदेवाः सर्वपि
देवताः। तत्त्वात्मिन्वन्वदेवास्युरग्निश्वत्यन्वदेवताः। अग्नद्विमस्तुश्वेवआदित्यावसवस्तथापि संधाम
स्वमस्त्वस्मिन्मन्त्रेस्युर्देवतादुमाः। युज्ञश्वांगगरमः सप्तमन्त्रयश्वत्प्रत्यापतिः। अग्निश्वेवाप्मरेत्यन्वमे
धावितरनंतरं॥ वर्णगरमन्त्रयुग्मेतव्रतोद्योः। अग्निश्ववर्णश्वेवत्वमग्नेग्निः प्रकार्तिन्तुग्निः।
समिधमिधमसंनहनंचाग्नेप्रहृत्य। ततः आच्चायेनियादीनन्त्रदृश्यान्। ततः कुमारोग्नेः पश्चाद्गुरुर्न
वभिः कुरुतेर्नर्मितं स्त्रेणपरिवातं कूर्चनिर्धाति। तत्र गुरुः संस्कृप्तदस्याच्चार्यासंदीप्तावद्यावः॥

त्रुतिउदग्येकर्चुपविशेत् ॥ कुमारः आचार्यसुरस्तात्मत्यग्नुखतुपविश्याच्चार्यस्य दक्षिणांषादं गर्हीत्वासा
विश्रीभोभनु ब्रह्मीनितस्मान्वाद्गुरुः इभयोरपरिनृतनवस्त्रावरणां रुतातां प्रत्येकव्याहृतिभिः साकुंपञ्च
धर्चंशोनवानक्रमणोपदिग्नोतां यथा ॥ अंभूः तत्सवितुवैरेण्यं ॥ अंभुवः भगवाद्वस्यधीमहि ॥ अंसुवः धि
योयोनः प्रचोदयात् ॥ पुनः अंभूः तत्सवितुवैरणियं भगवाद्वस्यधीमहि ॥ अंभुवः धियोयोनः प्रचोदया
त ॥ अंसुवः तत्सवितुवैरणियं भगवाद्वस्यधीमहि योयोनः प्रचोदयात् ॥ पुनः अंभुभुवः सुवः तत्सवितु
रित्यादिन्द्रिः इतिपञ्चाद्गुर्चंशः ॥ सर्वाच्याहृतीर्विहृताः पादादिषु दद्यात् पुनर्धर्चंशोद्योद्दुत्तमादृत्सनादेऽन्त्रि
भ्रैश्यात् ॥ तथा ॥ तांपञ्चोर्धर्चंशः सर्वाच्याहृतीः क्रमात् ॥ पदेष्वर्धर्चंशोराघेन त्वायामुन्नमावदे
दिति ॥ अथ कुमारः ॥ अन्नरथमसो सोम्प्राणसंसारेषाय त्रुतिस्त्रमुत्तरमोष्ट्रयाचांतमुपस्थित्याचम्य-

ब्रह्मण आणीरुः इति युगपत्कराभ्यां स्वकर्णावृप स्पृश्याचम्य सुश्रवः सुश्रवसंमाकुरुयथा त्वं सुश्रवः सुश्रव
वा अस्येव मद्दं सुश्रवः सुश्रवाभ्यां संयथा त्वं सुश्रवो देवानां निधिगोपो स्येव मद्द्राम्भणानां ब्रह्मणो
निधिगोपो भूयां सं ॥ इतिपालात्मादं दुःक्षिणो महसो नारदः ॥ ततः स्मृतं च मेतत्तमुभयं त्रितं निं
दाच मेनिंदा च मेतत्तमुभयं त्रितं ॥ अथाच मेतत्तमुभयं ॥ विद्याच मेतत्तमुभयं ॥ अतं च मेतत्तमुभयं
सत्यं च मेतत्तमेतत्तमुभयं त्रितं ॥ तयश्च मेतत्यश्च मेतत्तमुभयं त्रितं ॥ त्रितं च मेतत्तमेतत्तमुभयं त्रितं ॥ य
द्वाम्भणानां ब्रह्मणित्रितं ॥ यद्गते ॥ सं इत्य सप्तत्रापतिकस्य सदेव ग्रन्थसमनुव्यस्य समनुव्यरा
जस्य सपितरकस्य सपितरग्रन्थसं धर्वाष्मारकस्य ॥ यन्मात्रात्मन आत्मनित्रितं ॥ तेनाहं सर्वत्रितो भूया
सं ॥ इति कुमारवाचयेत् ॥ गुरुवरं तेद्वाम्भान्तगुरुवेबदुर्बरं दद्यात् ॥ गुरुः सप्तद्वाम्भोपान्यात् ॥ इत्य

त्वासवितुः प्रसवेश्विनोद्दुभ्यां पृष्ठमोहरजाभ्यां प्रतिगृष्टामि ॥ राजातावरणोन्यतु देविदक्षिणे सद्दाय
गां तेनामृतत्वमश्यां वयोदावे ॥ मयोमयमस्तु प्रतिगृहीते ॥ करुदं कस्मात्तदान ॥ कामः कामायकामो
दाताकामः प्रतिगृहीता कामः समुद्रमाविशकामेन त्वाप्रतिगृष्टामि कामेन तत्त्वातेकामदक्षिणा ॥
उत्तानरत्वां गीरसः प्रतिगृष्टातु ॥ सोमायवासः पूर्णायगां ॥ इति धनुं प्रतिगृस्य उदायुषास्वायुषोदो
षधीनां रसेनोत्यज्जन्यस्य शुभमाणोदस्थामसृतां अनु ॥ इति ब्रह्मस्थाप्यवाच्यति ॥ तच्चक्षुद्देवहि
नं पुरस्तात्तु कमुज्जरत ॥ यश्येमश्यागदः श्रातंजीवेमशरदः श्रातंनंदामशरदः श्रातंमोदामशरदः श्रातंभ
वामशरदः श्रातंश्श्रेणवामशरदः श्रातंप्रब्रवामशरदः श्रातंमज्जीतास्यामशरदः श्रातंयोऽक्षस्यैर्दृशे
युद्गान्महोर्णवात् विभ्रान्तमानः सत्त्विलस्यमध्यात्ममातृष्यभोक्त्रोद्दिताद्वाः ॥ सहयोविपश्चिन

पनसापुनात् । यस्मिन्भूतं च भव्यं च सर्वं कोकाः स माहिताः । तेन गृण्टा मित्वा महं संग्रहामित्वा महं प्रज्ञा
पतितात्वा महं गृण्टा म्य से ॥ इति वृद्धरात्रित्य मुपरुग्यो योग्य विग्रहतः परिधीन प्रसार्य । अनात्माता दिव्याय
श्रित्वा हुनीहुत्वा तर्पय रियेच न पूर्णयां त्रोदूसनां तं शूल्यामग्निकार्यं कुर्यांत ॥ प्राणानाय म्याग्निकार्यं करि
व्युत्तिसंकल्प्याग्निपरित्वेति परिमृद्य । परित्वाग्नेपरिमृज्ञाम्यायुषावधनेन च सुप्रज्ञाः प्रज्ञानुश्रवाभूया
संयथातः सुश्रवो देवानां निधिगोपो स्येव महं त्राक्षणानां ग्रन्थाणां निधिगोपो भूयां सुप्रज्ञाभूयासः सु
भी रोचारे । सुवर्चावर्चसास्त्रयोषः षोषे सुग्रहो गृह्णः सुपतिः पत्यासुमेधामेभयासु ग्रन्थान्न च एतचारिभिः ॥ २३७
इति परिमृद्य ॥ अरिते नुमन्यस्वेजिदक्षिणतः प्राचीनमनुमन्यते नुमन्यखर्वेति पश्चादुदीचीनं सरस्वत्नु
मन्यस्वेति युत्तरतः प्राचीनं देवमावितः प्रसुवेति समं तं इति परिषिद्य अग्नये समिधमाहार्वद्वृहत्तेजानविद्मे ।

यथात्तमग्नेसमिधासमिध्यसर्वमामायुषावर्चसासम्यामिध्याप्रज्ञयायभुभिर्वृष्टवर्चसेनान्नायेनसमेध
यस्वादा।अग्नयुद्ध-१॥एशेष्यधिवीमहिस्वादा।अग्नयुद्ध-२॥समिदसिसमेधिवीमहिस्वादा।अग्नय
उद्ध-३॥तेजोसितेजोमयिधेहिस्वादा।अग्नय-४॥आपोअद्यान्वचारिष्यसेनसमपृष्ठमहि।पयस्वा-
अग्नआगमंतर्मासस्त्रज्ञवर्चसम्बादा।अग्नयुद्ध-५॥संमाग्नेवर्चसाग्नजप्रज्ञयाचपनेनवस्वादा।अ
ग्नयुद्ध-६॥विष्णुनेभस्यदेवाद्विष्णुपृष्ठतज्ञयिभिःस्वादा।ईद्रायेद्ध-७॥अग्नयेवृहत्नाकायस्वा
दा।अग्नयेवृहत्नाकायेद्ध-८॥द्यावादृथिवीभ्यास्त्वादा।द्यावादृथिवीभ्याद्ध-९॥एषातेअग्नेस
मित्तयावर्धस्वच्चाष्टायस्वच्चतयाद्वर्धमानोभृयासमाष्टायमानभृस्वादा।अग्नयुद्ध-१०॥योमा
न्नभागिनसंतमथाभागंचिद्वायंति।अभागमग्नेत्तुरसामग्नेभागिनकुरुस्वादा।अग्नयुद्ध-११॥

समिधमाध्याग्नेसर्वतोभूयासंखादा। अग्नयु०१२॥ भूःखादा। अग्नय-३। भुवःखादा-गायवु०१४॥
सुवःखादा। मूर्यायु०१५॥ भूर्भुवःसुवःखादा-प्रजापतेय-६॥ द्रुतियोद्धासमिधोद्धता-अदिते
न्वमंखादुति। प्रासादीर्त्युनरंपरिष्यच्य-यज्ञे अग्नेनेजस्तेनाद्वेजस्वीभूयासंयज्ञे अग्नेव चर्गतेना
द्वेव च स्वीभूयासंयज्ञे अग्नेनहरस्तेनाद्वेहस्वीभूयासं॥ परिष्यमेधांमयिप्रज्ञांमेश्यग्निस्तेजोदधातुम
परिष्यमेधांमयिप्रज्ञांमयीद्वंद्वियंदधातुमयिमेधांमयिप्रज्ञांमयिस्त्येत्वाजोदधातु॥ "द्रुत्यग्निमुपस्था
योपविष्य। मानस्तोकेतनंयमानभायुषिमानोगोषुमानोअवेष्वेषुरीरिषः। वीरान्मानोरद्भासितो
वधीद्विष्मितोनमसादिष्येषते॥ द्रुतिज्ञपित्वाकुंचिद्वन्नरात्रिग्नस्मृतनामिक्यांगुव्यागृहीत्वा-मेधा
वीभूयासंद्रुतिलक्ष्मेद्वत्वानेनस्वीभूयासंदृशिणास। वर्चस्वीभूयासं। व्रद्ध्वन्वर्चसीभूयासं।

दक्षिणास्तने। आयुष्मानभूयासंनामो। अंनादोभूयासंकरे। यदाख्वीभूयासंद्रृतिग्रीवायां। सर्वस्मृ
धोभूयासमितिशरसिष्टता॥ ततश्चेकांसमिधंगदीता। पुनस्त्वादित्यासुद्वावसवः। समिधतांपुनत्रेत्वा
णावसुनीथयत्ते॥ द्युतेनत्वंतनुदोबर्धयस्वसत्याःसंतुयज्ञमानस्यकामाःस्वाहा। वसुभ्योरद्वृभ्यामा
दित्येभ्यः तु द०२७॥ इति आधायेवं सप्तदशसमिधोहुत्वा। स्वरितिप्रधांसेधांयशाःप्रशांविद्यांवृत्तिं
श्रियं बलं। आयुष्मंतेज्ञ आरोग्यंदेहं सहयवाहन। इत्यग्निप्रार्थ्यं यस्य सम्भव्याच्चनामोक्यातपोयत्
क्रियादिषु॥ न्यनं संपूर्णतांयाति सद्योवंदेत मच्युतं। मेत्रहीनंक्रियादीनं भात्तिहीनंहृतान्॥ यद्युतंतु
मयारेवपरिपूर्णतदस्तुमे॥ चतुःसागरपर्यंतं गोक्षास्मणेभ्यः शुभं भवतु॥ द्रृतिप्रार्थ्यस्वगोत्रप्रवर्गम्
त्वानस्त्वयात्॥ ततः आचार्याच्चल्लभार्यासि। अपोशान। कर्मकुर। दिवामासुषुप्त्याः। भिक्षाच्चयंचर॥

आचार्याधीनोभव ॥ उत्युक्ते प्रतिवचने कुमारो पिवदेत ॥ प्रथमेत्वस्मीनि ॥ अथानि ॥ करवाणि ॥ दिवानस्तपि
मि ॥ चराणि ॥ भवानि ॥ इति व्रियात ॥ ब्रह्मणो वरदस्तामीनि ब्रह्माणं विसर्जन्येत ॥ ततो गुरुमातरमाचार्यं
अन्यां वृद्धान्नमस्तुत्यभक्तां यांचतां ॥ भवान्मिथ्यां ददाति तिपुरुषं भवति भिद्यां दद्वाति मित्रम् ॥ आ
दिमध्यावसाने षुभव उद्वोपलक्षिता ॥ ब्राह्मणक्षान्नियविशां भैश्च चर्यां यथाकृमिति ॥ अहमेनमामि
धारयन्नतद्वारत्वाणं भूजीत्वतु थेहनिपात्काशं शतागुरुर्बोसोन्यत्यरिधार्य ॥ यस्यते प्रथमवास्थं
हरामस्त्वाविभ्येऽमवन्तु देवाः ॥ तत्त्वाभ्यपारः ॥ सुरद्धो वर्धमानमनुज्ञायं तां बहवः सुजातं ॥ इति पूर्वध
तवासमीगृहीत्वायान्ति काय ब्रह्मणो प्रयच्छेत ॥ ॥ इत्युपनयनं समाप्तं ॥ अथ चतुर्थेहनिपात्काशं
कर्म कुर्वन् ॥ ग्रामात्प्राचीमुदीच्चिवादिशमुपानिष्ठम्य एवापात्काशाचार्यप्रतिव्राय पक्षाशस्याध

स्नातस्तु इति दृत्वा तत्रोपनयनमिन्न प्रतिष्ठाय वृद्धम् एता पुण्याद्वान्वयित्वा भयुदयिकं विधाय गणो शवरुणो सं
पृथ्यप्राणानाय स्यति अद्यैरुक्तनां तेऽस्य कुमारस्य मेधाज्ञननार्थं मेधाज्ञननार्थं पालकारां कर्मकर्त्त्वात् तिसं
कल्प्यान्नेत्रुक्तरतः प्रागपव गांणिच्चतुरस्त्रियानितं इत्युक्ते दृग्जमानाणि च्यंगुलोत्सेवानिदृत्याप्युक्ता
मामूलेचतथेव तं इत्युक्ते स्तुतिं विधाय तेषु स्वप्निप्रत्यगारभ्यप्रणवश्चामेधाज्ञन्नदेवता
पूजन्येत् ॥ प्रथमेत्यादृतस्त्रियाप्रणवायनमः ॥ मध्येत्रुक्तायेनमः ॥ तत्त्वायेमेधायेनमः ॥ चतुर्थपालान्ने
स्थान्नुक्तेच्च द्वयोनमः ॥ इति पोद्वरोपन्नारेभ्यन्व्युपत्तिष्ठेत् ॥ अङ्गद्वंद्वामृष्यभोविश्वस्पः ॥ अङ्गद्वाम्या
ध्यमृतात्मवभूव ॥ सर्वेष्ट्रोमेधयास्युलान्नु ॥ अमृतस्य देवध्यारणोभूयासां उत्तरीरमेविक्षयेण ॥ त्रिक्षा
मेव मधुमत्तम ॥ कृष्णां याभूतिविश्वनां ॥ ग्रन्थाणः कोश्तोमसमेधयापिद्वितः ॥ अनुत्तमेवोपाय ॥ इति नवीभि

र्वाक्ये: प्रणवमुपस्थाय। श्रध्याग्निः समिध्यते। श्रद्धुयाविद्वत्तेहविः। श्रधां भगस्य मूर्धनि। वचसावे
दयामसि। प्रियः श्रधेददतः। प्रियः श्रधेदिदासतः। प्रियं भोजेषु यज्वसु। इदं मुदितं रुधि। यथादे
वाऽम सुरेषु। श्रधामुग्रेषु चन्द्रिरे। एवं भोजेषु यज्वसु। अस्माकमुदितं रुधि। श्रधां देवाय ज्ञमानाः
वायुगोयातुपासते। श्रधां दृदय्य याकृत्या। श्रध्याद्य यत्तेहविः। श्रधां प्रातर्ह वामदं। श्रधां म
ध्यादिनं परि। श्रधां सूर्यस्य निम्ननि। श्रध्य श्रधाय येहमा। श्रधादेवानं धिवर्ज्जा। श्रधाविश्वमि
दं जगते। श्रधां कामस्य मातरं। हावधावध्यामसि। इति श्रद्धामुपर्जाय। ॐ श्रधादेवी त्रिष्माणन
आगातविभावी भद्रसुमनस्य माना। त्वया ज्ञुष्टानुदमानादुरज्ञाद्वद्वदेमविद्येसुवीरगः। त्वया ज्ञु
सान्तविभवति देवित्वया भ्रम्नागतश्चीरतत्वया। त्वया ज्ञुष्टाविभवं न तवसु सानो ज्ञुष्टस्वद्विष्णा

नमेधे।मेधांमद्वैदधातुमेधांटेवीसरस्वती॥मेधांमेअभिनावुभावाधन्नायुष्करस्वता।अप्सरासुच्यामेधांधर्वेषुचयन्मनः।टेवीमेधासरस्वतीसामांमेधासुरभिर्जुषितार्स्वाद्वा॥आमांमेधांसुरभिर्ज्यवस्त्राद्विरण्यवणज्जिगतोजगम्या।ईजंस्वतीपयसापित्त्वानामामांमेधासुप्रतीकाजुषतां।मयिमेधामित्तिचपत्रित्वामेधामुषरथाय॥ॐब्रह्मजन्मानंप्रथमंपुरस्त्राद्विसीमनःसुस्त्वोवनआवः।सबुद्धियाउपमाअस्यविष्वाःसतश्चदोनिमसतश्चविवः।द्वितिब्रह्माण्यमुपस्थायाथर्दधिमधुराकरभिःप्रणवादीनुद्विष्यन्निमधुरेणब्रह्मयान्मोजयित्वा।द्वितिसंवर्त्याग्निंधनाद्याज्यमागांतेवाससीमेवलाज्जिनदृशंश्चसहेत्यसुमंतादपूर्वेणग्निंपरित्यसुवाज्यमादाय॥ॐ

यः उं रसामृष्टभोविश्वरूपः । छुं रोभ्योध्यमतात्मं वभूव ॥ समेंद्रोमेपयास्युलोतु । अमृतस्यदेवधारणो
भूयासं । स्वादा । छुं दोभ्युः ॥ शारीरमेविचर्षणं । जिद्वामेमधुमत्तमं । कर्णाभ्यांभूग्निभुवं । श्रेष्ठणः
कोशोसिमेधयाकिदृतः । श्रुतंमेगोपायग्वा । छुं दोभ्युः ॥ आवद्वंतीवितन्वाना ॥ कुर्वाणाचीरमात्मनः
वासानंसिममगावश्च अनन्यानेचसर्वेता । ततोमेथ्रियमावद् । क्रोम शापशुभिः सहः स्वादा । उद्दोभ्य
उः ॥ ५ ॥ उमामायंतुज्ञस्त्वारिणः स्वादा । छुं दोभ्यः ॥ ६ ॥ यशोज्ञेनेसानिः स्वादा । छुं दोभ्युः ॥ ५ ॥ अर्थान्वस्य
सोसानिस्वादा । छुं दोभ्युः ॥ ६ ॥ तंत्वाभेगप्रविशानिस्वादा ॥ छुं दोभ्यः ॥ ७ ॥ समाभगप्रविशाः स्वा ॥
छुं दोभ्यः ॥ ८ ॥ तस्मिन्महूस्त्रशाग्वेनिभगाद्वयिमृज्ञस्वा ॥ छुं दोभ्यः ॥ ९ ॥ यथापः प्रवत्तायनिय
थामामाअहज्ञेर ॥ एवं नान्नस्त्वारिणः । भातरोयंतुसर्वतः स्वादा ॥ छुं दोभ्यः ॥ १० ॥ प्रतिवेशोमिप्रमा

वेदवतानि ॥ आचार्यकुमारो मंगलस्त्रातो भूत्वान्तम्यभट्टासनोपविष्टो प्राणानायम्येमंकुमारं प्राज्ञाय
व्यव्रतेतकर्मणास्मैस्त्वरिष्यदृतिसंकल्पव्रद्यन्वागिणोवयनंकारयित्वापाकर्मवत्त्वानविधिनास्त्राता-
प्रज्ञापतिंकांउर्ध्विः सांदिनीदेवताश्वान्तिकर्दिवतावासृणीदेवताइत्युपनिषत्त्रयं ब्रह्माण्डं स्वयं मुक्तं स-
सम्पतिं चेतिष्ठद्वज्ञवीन्निर्वातिनोर्चयंति ॥ तर्याणं चक्रत्वागृह्मांगत्यपुल्पाद्वाच्यित्वाग्निप्रतिष्ठाप्यष-
द्वयात्रप्रयोगाद्यग्निसुखांतेस्त्रयाप्रधानद्वामंकुर्याते ॥ अं प्रज्ञायतये कांउक्त्वयेखादा ॥ प्रज्ञायतये
कांउक्त्वयेद्वं ॥ ? ॥ प्रज्ञापतेनतदेता ० णां वा ० प्रज्ञायतयेद्वं २ ॥ इयीणांपतिं यज्ञातं वेदतं ॥ अस्मिन्
भरेन्तमंवाज्ञसातो ॥ प्रज्ञापतिं प्रथमज्ञामतम्य ॥ यज्ञामदेवमधिनोन्निर्वीनुस्वादा ॥ प्रज्ञापतये ० ॥ ३ ॥
प्रज्ञापतेत्वानविष्टाः पुराणां ॥ पतिर्विश्वस्यज्ञगतः परस्याः ॥ हृविनोर्देवति हृवत्रजुषस्वस्वादा ॥ प्रज्ञाप ४ ॥

न ये सेव्यो काः प्रदिशां दिश्य । परवत्ती निचन उद्गृत अ । प्रज्ञापते विश्वस ग्नी व धन्यः ॥३॥ मंत्रो देव प्रातद्य
दृश्य द्वादा ॥ प्रज्ञापतये ॥५॥ प्रज्ञापति प्रथमं यज्ञियानां ॥ देवानाम ग्रे यज्ञं तं यज्ञ धर्म । संनाद दातु द्रवि
णं सुवीर्यं ॥ रायम्पोर्वदि व्यतु नाभिस्तेस्वादा ॥ प्रज्ञापत ॥६॥ यो राय द्वे शून दाय गुव्यः ॥ यः पश्च
नारं रक्षितं विश्वितानां ॥ प्रज्ञापति प्रथम ज्ञान तस्य ॥ सद्गमधाना ज्ञुषता नाऽद्वाविनः स्वादा ॥ प्रद्वापतये
॥७॥ सांहृतीभ्यो देवता भ्यो उपनिषद्यः स्वादा ॥ सांहृतीभ्यो वा र्वा यान्त्रिकीभ्यो देवता भ्यो उपनिषद्यः
स्वादा ॥ यान्त्रिकीभ्यो ॥८॥ वारुणीभ्यो देवता भ्यो उपनिषद्यः स्वादा ॥ वारुणी ॥९॥ ब्रह्मणा स्वयं भु
वे स्वादा ॥ ब्रह्मणा ॥१०॥ सदस्यतये स्वादा ॥ सदस्यतये ॥११॥ सदस्यति मद्वतं प्रियमिद्वस्य काम्य
। संविमेधाम यान्त्रिपः स्वादा ॥ सदस्यतये ॥१२॥ प्रतिब्रह्मो देवता ज्ञादुतीदुत्त्वा समित्वं नहनेजुह्यान् ॥१३॥

ततो ब्रह्मन्वारी अग्नेव्रतपते कांडकृषिभ्यः प्राज्ञापत्यव्रतं च रिष्यामित उन्नेयं तन्मेराध्यतां ॥ वायोव्रतपते कांड
कृषिभ्यः प्राज्ञापत्यव्रतं च रिष्यामित उक्तेयं तन्मेराध्यतां ॥ आदित्यव्रतपते कांडकृषिभ्यः प्राज्ञापत्यव्रतं
राध्यतां ॥ ब्रतान्नां व्रतपते कांडकृषिभ्यः प्राज्ञापत्यव्रतं राध्यतां ॥ ५ ॥ उत्यग्निमुपतिष्ठते ॥ ततो जया
दित्यस्तराष्ट्रभृतं ज्ञस्त्रविसज्जनात्यृताभ्युदयिकुर्यात् ॥ ॥ इति प्राज्ञापत्यव्रतं ॥ अथ च मेव प्राज्ञा
पत्यव्रतो त्वं सर्वं ॥ तत्र कुमारं प्राज्ञापत्यव्रतो त्वं सर्वं नेत्रं संख्यति संकल्प्य ॥ संवत्सरोत्तमस्मिन्दृविवास्ता
नकृष्यचर्वन्दृमानपूर्ववन्वतोपस्थानेन विश्रेष्टः ततो ब्रह्मन्वारी ॥ अग्नेव्रतपते कांडकृषिभ्यः प्राज्ञापत्यव्र
तमवारिष्य ॥ तदृशकं तन्मेराधि ॥ ६ ॥ वायोव्रतपते कांडकृषिभ्यः प्राज्ञापत्यव्रतमास्वारिष्य ॥ तदृशकं
७ ॥ आदित्यव्रतपते कांडकृषिभ्यः प्राज्ञापत्यव्रतमास्वारिष्य ॥ ८ ॥ ब्रतान्नां व्रतपते कांडकृषिभ्यः प्राज्ञा

न इति कंतनो गाधि ॥४॥ इति प्राप्त्य ग्रन्थाप्त्य यादि व्यातिराष्ट्रभृत ब्रह्मविसर्जनां तंत्रत्वा भयुद्यिकंत्रयाति ॥ ॥
इति प्राप्त्य ग्रन्थाप्त्य ग्रन्थाप्त्य ग्रन्थाप्त्य ॥ अथ सोम्य ब्रह्म ॥ न त्रोदगयने पर्वणिय दोर्वपनं त्रृत्वा ग्रामा द्विदिः स समोपे
जुलाश ये कुर्याति ॥ तत्र प्रयोगः ॥ आचार्यः कुमा रंद्रस्त्रिणत गुपवेश्य स्वयमुत्तरत आसीनः प्राणानायम्य
मं कुमा रंसोम्य व्रते न संख्यति संकल्प्य पूर्ववत् स्नानविधिनास्नात्वा ॥ सो मंकां द्विर्षिं सांदिर्कोर्देवता
उपनिषदः ॥ यात्रिकोर्देवता उपनिषदः ॥ वारुणीर्देवता उपनिषदः ॥ ब्राह्मणः स्वयं भुवं ॥ सदसस्यति
चावग्रास्य गंधादिभिरभ्यच्यं कुमारेण पूर्ववत् स्नानतर्पणगदिकारयित्वा अग्निप्रतिस्वायनादिपा
नप्रयोगान्ते उपमोद्दकं चत स्व अग्नेऽदुवरमामिथो नृतनवस्त्रं च सदृतप्रयुक्त्यप्रोक्षणीसंस्काराद्यग्निमुखां
ते सोमाय कारुभ्रय ये ख्याद्वा ॥ १॥ सोमो भुवनं सोमो अर्चतमा भुवं सोमो वीरं क्रमं लयदद्वान् ॥

सादन्यं विद्ययं सभे यं पितृश्च वर्णं योद्दश गद्दमेस्वादा॥ सोमाय-३॥ आवाटं युन्मापत् सुप्रिं।
सुपवां मप्त्वां द्वजन स्य गोप्या॥ भरेषु जां मुक्तिं तं सक्त्वा वर्णं॥ तत्यं तं तामनुमदे मसामस्वादा। सोमा-
य-३॥ त्वं सोमक्तुभिः सुकुर्म्भः। तं दक्षेसु द्वाविश्ववेदाः॥ त्वं दृष्टावृष्टवेभिर्महित्वा॥ द्युम्नेभिर्यु-
म्यमवोन्नचद्वाः स्वादा। सोमाय-४॥ याते धामानि द्विषाय जंति ताते विश्वापेरि भृगसु यत्त-
गयस्फानः प्रतरणः सुवीरः॥ अवोरावीरहाप्रवरासीमद्यन्वादा॥ सोमाय-५॥ त्वमिमाओप-
भीः सोमविश्वाः॥ त्वम पोउभन्नयः स्वगाः॥ त्वमाततं शोर्वतरिद्वं॥ त्वं द्योतियावितमोदवर्थस्वा-
दा। सोमाय-६॥ याते धामानि द्विषापुथिव्यां यापर्वतेष्वोषधीष्वभः॥ तेभिनोविश्वे: सुभनाअ-
द्वक्तन राजन्सोम प्रतिद्व्यागरभाय स्वादा॥ सोमाय-७॥ सांहितीभ्योद्वताभ्युपनिषद्वः स्वा-

सांद्रिताभ्योऽहं ॥ यात्रिकाभ्योऽहं ॥ वारुणीभ्यादेऽहं ॥ ३० ॥ ब्रह्मणेष्वयंभुवे ॥ ३१ ॥ सदस्यतये ॥ ३२ ॥
सदस्येष्यतिमद्भुतं ॥ ३३ ॥ इति व्रष्टाद्वाज्ञाहृतीहृत्वा । ब्रह्मचारी उत्थात्वं शुभस्युत्थान । नमो वच्चेऽति
शांख्यनुवाकेन शांतिं वृत्वा । कूमारसुख्याय चतुर्मुखाद्वरीः समिधुआदाय घृतेन तादृत्वा ॥ ३४ ॥ एष
वीसवित् । तामग्निः समिधु । सामिनः समिधु ॥ सामदः समिधु ॥ सामासमिधु ॥ आयुषा तेज
सा । वर्चसाश्रिया । यरा साज्जल्लवर्चसेन ॥ अन्नायेन समिधता त्वाद्वाहा ॥ ३५ ॥ एष
तरिक्षः समित् । तांवायुः समिधु । साद्वायुः समिधु ॥ तामदः समिधु ॥ सामासमिदृ ॥ आयुषा
तेजसा वर्चसाश्रिया ॥ यरा साज्जल्लवर्चसेन ॥ अन्नायेन समिधता त्वाद्वाहा ॥ वायवेभा ॥ ३६ ॥ श्वोस्स
मित् । तामादित्यः समिधु ॥ सादित्यः समिधु ॥ तामदः समिधु ॥ श्वेष्वर्वत् । सा भ्रा व य ॥

आदित्याय ३॥ प्रात्मापत्यामेसमित्यः समिंधे । सादित्यैसमिंधे । तामहूः समिंधे ॥ शोषं पूर्वेवत् ।
सा । आदृत्सप्तलक्षयिणा । भ्रातृव्यहोमेरिस्त्वाहा ॥ प्रत्यापत ॥ ५॥ उतिचतस्रः समिधोग्नावी
भाय ॥ अग्नेवत्येतेकांउष्णिभ्यः सोम्यव्रतं चरित्यामित छके यंतन्मेराध्यतां । द्वायोव्रतपतेः
कांउष्णिभ्यः सोम्यव्रतं० तछके यं० आदित्यव्रतपतेकांउष्णिभ्यः सोम्य० तछके यं ॥ द्रतानांव्रत
पतेकांउष्णिभ्यः सोम्यव्रतं० ॥ दृत्यग्निमुपतिष्ठते ॥ अथाचार्यः ॥ ३ ॥ युञ्जते मनः ॥ दृत्यमोभैर्वस्यनि
व्यदसि । ब्रह्मप्रवर्णेणप्रचरित्यामः । दृत्यप्रादी ॥ उपश्यंगोपामभिपद्यधानं । देवस्यत्वा० स
मुद्रायत्वा० दुष्परीषिदि ॥ धर्मयाते । देवायैरन्वं । परिग्रिते । ब्रह्मन्प्रचरित्यामः ॥ अग्निशूद्रसु
भिः ॥ त्रिंगेवाएतद्वज्ञस्य । देवस्य ॥ विधात्मा ॥ धर्मयाते । प्रजापतिं प्रजापतिः स ॥

सविताभृत्वा । इत्येतानिपदानिकुमारं वाचयेत् ॥ अथवा । युं ज्ञने सविताऽन्तिदृयं वाचयेत् ॥ ८
तथा अवांतरदीक्षां व्याख्यास्यामः । इत्यापस्तं संवेदेचोक्तं ॥ तथेन संवेद्यामनुवाकानां प्रभृति
स्योदृग्यन्ति ॥ प्रथमयोच्चेति ॥ ततो उज्यादीस्तथा गृह्यतः द्रुत्वाऽस्त्रोदवसुपरम्परयः । शुनोवानः
पवतामित्यनुवाकेन शांतिं कर्याति ॥ ततो ब्रह्मचरीच्छुषीसमीत्यामोर्नीभृत्वाग्निरोगेष्वनं च धृता
सूर्यस्तमये गृहमागत्य अङ्गधिति धन्नामीनो व्याग्यतः स्तदानी ॥ वोवाअभ्युदृयं क्लृत्वातद्वासो
ब्रह्मयोद्यात् ॥ इति सोम्यत्रतं ॥ अथ सोम्यत्रतोत्सर्वनं ॥ ततः संवेदप्रणेतदानीवाआचा
र्यः प्राणानायम्य इमं कुमारं सोम्यत्रनोत्सर्वनं नेत्रसंस्कृतिसंकल्पस्तानन्तर्यन्तेनद्वा
मादिपूर्ववत् द्रुत्वाव्युक्तमेण ॥ द्वौः समेत ॥ अंतरिदसंसमित ॥ दृश्विवीसमित ॥ प्रात्रापत्या

मेसमिदीमिसपलक्ष्यिणी। इतिचत्तस्मः समिधुमाध्य। आदित्यव्रतपतेकांडक्षिभ्यः सोम्यव्रतमन्ताग्रि-
षं। तदशकंतमेगाधि। वायोव्रतपतेकांडक्षिभ्यः सोम्य-षं। तदशकं० अग्नेव्रतपतेकांसो। तदश्रता
नांव्रतपतेकांसो। दत। इत्युथानेविनोषः। अन्ततुः युंजत इत्यादिसंमीन्दनादिवर्जयेत। तत्त्रभ्युद्दिग्यि
कंकत्वाद्वद्वाणेवरंदद्यात्॥ ॥ इतिसोम्यव्रतोत्तमज्जनं। अथाग्नेयव्रतमुच्यते। तत्राच्चार्योव्रिद्वचाग्रि-
वपनंकारयितास्नानानंतरप्राणानायस्यमंकुमारमाग्नेयव्रतपतेनसंस्करिष्युतिसंकृत्यम्। अग्निं
कांडक्षिं। सांहृतीर्द्वताउपनिषदः। यास्त्रिकांर्द्वताउपनिषदः। वारूणीर्द्वताउप-। व्रद्वाणः स्व-
र्यभुवं। मदसम्पतिंचाद्यस्यगाधपुष्पादिभिरभ्यच्य। ब्रह्मचारिणानिर्वीतिनातपर्णंकारयित्वाअ-
ग्निप्रतिष्ठापनादग्निमुख्यांतेप्रथानदोमंकुर्यात्। अं अग्नयेकांडप्रयोद्वाद्। अग्नये॥ २॥

अग्नेन यम पथार य अस्मान्विश्वानि देवदयुन निविद्वान् ॥ युपो ध्यस्मः त्रुहरणमेनोभ्रयिष्वान्नेनम
उक्तिं विधेम स्वादा ॥ अग्नये २ ॥ प्रवः शुक्राय भानवेभरध्वं दृव्यं सति च ग्नये स इतं ॥ योदेय्यानि
मानुषान् नूर्ण्यि अंतर्विश्वानि विप्रनान्निगाति स्वादा ॥ अग्नये ३ ॥ अष्टागिरो मतयो देवयेत्तीः ॥ अग्नियं
ति द्रविणं भिक्षमाणाः ॥ संसद्गुरुं सप्तीकं स्वं च दृव्यवादपरतिमानुषाणां स्वादा ॥ अग्नये ४ ॥ अग्ने
त्वं समस्यो ध्यसीवा अनग्नित्राभभ्यमन्तर्यामी ॥ पुनरस्मभ्यं सविताय देवसां विश्वेभिरजरेभिर्ये
न्नत्र स्वादा ॥ अग्नये ५ ॥ अग्नेन वारुद्यानव्यो शूर्णयो स्वादा ॥ अग्नये ६ ॥ प्रकारवो मननाय व्यमा
नादेव द्रव्यं च न यथा देवयेत्तः ॥ दृष्टिषादाशुक्तिनीप्राच्योति ॥ दृविभिरत्यग्नये दृताचीस्वादा ॥ अग्नये ७ ॥
युनः पूर्वं चत् सादृतीभ्यो ईश्वान् त्रिभ्यो ८ ॥ वारुदीभ्यो ९ ॥ ग्रहस्त्ररात्ययं भुवे ११ ॥ सदस्य

तये १३॥ सदस्यति मदुनं १३॥ इति नुद्यात तो ब्रह्म चारि ॥ अग्ने ब्रतपते कां इत्यष्टभ्यः अग्ने ब्र
तं च इत्यामित श्लोके यं तमे राध्यता ॥ वायो ब्रतपते कां इत्यष्टभ्यः ॥ अग्ने आदित्य ब्रतपते ब्रता नां ब्रत
पते ॥ ५॥ इत्यग्निमुपति व्रते ॥ आचार्यो जया इत्यस्तु राम्भत त्रृप्लविसज्जनाते नां दी मुखं कुर्यात् ॥ ॥
इत्याग्ने य ब्रतं ॥ अथाग्ने य ब्रतो त्सज्जनं ॥ ततः संक्षरेष्वैतदानां वाप्राणानाय म्यं मंकुमारमाग्ने
य ब्रतो त्सज्जने न संस्करिष्यते तिसंकुम्भत्यपर्वता द्विसंवर्षपूर्वेष्वत ॥ उषस्थाने विशेषः ॥ अग्ने ब्रतपते कां
इत्यष्टभ्यः उग्ने य ब्रतमन्वाशिषं ॥ तद्भग्नं तमे राधि ॥ वायो ब्रतपते कां आग्ने त धि ॥ आदित्य
ब्रतपते कां आग्ने ॥ ब्रता नां ब्रतपते कां ॥ इति विशेषः ॥ ततः अभ्युद्ययकं कुर्यात् ॥ ॥ इत्याग्ने य
ब्रतो त्सज्जनं ॥ अथवैष्य द्वय ब्रतं ॥ आचार्यो ग्रन्त चारिणः केषाद्वन्नाप्य ग्रिवाप्राणानाय म्यं

मंकुमारे वै श्वरेव वन्नते न सर्वं स्वरिष्येति संकल्पं विश्वे लेवान् कुंडज्ञवीम् सांहितीर्देवता उपनिषदः । याम्
कीर्देवता उपनिषदः । वास्तुर्तीर्देवता उपनिषदः । व्रेष्वागः स्वयं भृत्यं सद सम्पत्तिं चायाद्यनिवीतिनायोरु
शोपचारे रभ्य च्यत पर्णादिकारयित्वा अग्निप्रतिष्ठाय नाश्च ग्निमुखांते विश्वेभ्यो देवभ्यः कुंडज्ञवि
भ्यः स्वाहा न भ्यः १ ॥ आनो विश्वे अग्नस्त्रागमं तु देवाः । मित्रो उपर्यमावरणः सञ्जोपाः । भुवन्यथा न वि
श्वेव धासः करतु रवा योहा विथुर न नु वस्त्राहा । विश्वेभ्यो देवभ्यः २ ॥ द्वानो देवाविश्वदेवाभवन्तु । शांसि
रस्तीसहधीभिरस्तु । शामिभियाच्चः त्रामुरातिषाच्चः । शान्त्रोदिग्याः पार्थिवाः द्वानो अप्याः । स्वाहा ॥
विश्वेभ्यो ३ ॥ ये सवितुः सत्यसदस्याविश्वे ॥ मित्रस्य ग्रन्ते वरुणस्य देवाः । तेसो भगवीरवद्वामद्वनः । द
पातनद्विणात्तिव्रमस्मे ॥ म्वादा ॥ विश्वेभ्यो ४ ॥ अग्नेयादिदृत्यं चारिष्याः देवाः ग्रछान्मस्तुता

गणेन ॥ सरस्वतीमरतो अभिनायः ॥ यश्चिरेवान् रन्ध्रेयाय विश्वानस्ताहा ॥ विश्वेभ्योऽप्तः
रथिवीमातर अङ्गु ॥ अग्नेभ्यात वर्षसंवोषतानः ॥ विश्वादित्यादित्तेसत्तोषाः ॥ अस्मभ्यः नार्मद्वहुलं
विष्यन्त ॥ स्याद्या ॥ विश्वेभ्योऽप्तः ॥ विश्वेभ्योऽप्तः ॥ विश्वेभ्योऽप्तः ॥ विश्वेभ्योऽप्तः ॥ सादि
तीभ्योऽप्तः ॥ यात्मिकीभ्योऽप्तः ॥ वासुणीभ्योऽप्तः ॥ ब्रह्मण्णस्वयंभुवः ॥ सदस्यतेयः ॥ सदस्यनि
भद्रुतं इति हृत्वा ॥ २३ ॥ न तो ब्रह्मचारी ॥ अग्नेभ्रतयतेकां इक्षिभ्यो वै श्वदेव ब्रतं च मिष्यामितुष्टवेयनः
से गाध्यतां एवं ॥ वायो ब्रतयतेकां आदित्य ब्रतयतेकां ब्रतानां ब्रतपतेकां वै तु त्युपतिष्ठेत ॥ त
तः आचार्योऽन्नयादित्यस्तराष्ट्रभृतब्रह्मण्णविसर्जनं तनां दीप्त्याध्यं कुर्यात ॥ तु तिष्ठेभ्यदेव ब्रतं ॥ ततः संव
त्सरेष्वर्णं तदानींवा ॥ वै श्वदेव ब्रतोत्सर्जनं कुर्यात ॥ प्राणानाय स्यद्गुम्फुमारं वै श्वदेव ब्रतोत्सर्जने नहुः ॥

स्कृगिष्य द्रुतिसंकृत्य । ब्रह्मर्वनादिसंवृत्य वग्नकुर्यात् ॥ होमं च कुर्यात् ॥ उपस्थाने विश्वेषः ॥ अग्ने ग्रतपं कं रुक्षपं भ्यो वै श्वेष्य देव व्रतमन्वारिष्यते रुक्षपं तन्मराधि ॥ वायो व्रतपते कां वै तं धि ॥ आदित्य व्रतपते कां वै तानां व्रतपते कां वै यं तदा राधी निविश्वेषः ॥ ॥ द्रुतिवै श्वेष्य देव व्रतो मर्जनं ॥ ॥ द्रुतिप्रत्येकं व्रतचतुर्दशं ॥ अथ प्राज्ञापत्य सोम्या ग्ने यवै श्वेष्य देव व्रतानि सूक्तजप द्वामापस्थान रहितानि वाकुर्यात् ॥ एकतं व्रेण या कुर्यात् ॥ तथा ॥ श्वावश्यं प्राप्त वद्यावा वै गारव्यामपि विद्विजः ॥ एकूतं व्रेण वाक्यादेन द्रुतचतुर्दशं ॥ मिति ॥ तत्र ग्रयोगः ॥ उपाचार्यः प्राणानायम्ये मंकुमारमसुकर्णमाण्यं प्राज्ञापत्य सोम्या ग्ने यवै श्वेष्य देव व्रते ॥ सः स्कृगिष्य द्रुतिसंकृत्य प्राज्ञापति कां रुक्षपं सोमं कां रुक्षपं अग्निं कां रुक्षपं विश्वान्देवान कां रुक्षपीन माण्डितादेवता उपनिषद्यान्तिकादेवता उपनिषद्यावारणीदेवता उपानिषद्याव्रताणं

स्वर्यं भुवं सद् सम्पतिं चावाद् यासी निप्रत्येकमावाद्य पूर्ववत् वो उरुषोपचारे रभ्य-चं अग्निप्रतिष्ठापना
ग्निमुखां तेषु पूर्ववद्यथा क्रमेण द्वामोयस्तापनानिहृत्वा सोम्य व्रतो नक्षिथिदीसमिद्विसमिधानं वा
त्वासर्वव्रतद्वामां तेजयादिहो मन्त्रसहस्रेयनिधाय अभ्युरूपिकं च सद्वृदेव वृद्यान्तं ॥ तथा । गाणेशः स्त्रय
माणानां तंत्रवनमात्रकाप्रत्यनं नांशीमुख्यभवेद्वं द्वामसुस्यात्प्रथक्षुभ्यक्षु ॥ त्रतेषु शांतिद्वामेषु विभ
षेष्वोर्षोत्सवे ॥ नं गोप्रधानं केवलम्प्राप्तवनसंभागः ॥ ॥ ग्रन्तिश्च विप्रकारो व्रतचतुष्यं ॥ अथगो
दानव्रतं ॥ एवं गोदानं वो उक्तं वर्षपूर्वद्युः पुण्याद्याचनादीद्वाचननांदीमुख्यसंकल्पातं द्वापरेषु
कर्मणः पुण्याद्याचननांदीमुख्याद्वाचननं च विधाय प्राणानाय स्यमं अमुकशसांगं गोदानव्रतं
न संख्याद्विसंकल्पं ॥ अग्निप्रतिष्ठापनादिष्ठानप्रयोगां तेमानुषपात्राणिद्वातो स्माद्कृत्य

एष वृक्षाकृत्या दर्भापि ज्ञातु तु तु गुणम् वार्ता नि स सूत्र युक्ता त्यात्म्यम् भागांते । धाता दशत्विति च त स भिः यस्ता हृदाकीर्णे तिचत स भिरित्यस्ता वाज्या हृतीर्दत्त्वा समित्वां न दृते हृताज्ञया दीश्वर्यस्तानं गच्छ भृतः हृत्वा उत्तमनया यवुद्दके नेत्यादिनिर्गत्वा निधानवर्जन्मिवै । चौत्तु यत्त्वा के शनिधाना-समानं । निर्गत्वा वर्जन्मिवान्के उगानया पायत्वा स्त्रात्मा त्वां च म्यनृतनवस्त्रेभृत्वा पूर्णपात्रमुद्गत्य ब्रह्मणो वरं दत्ता ग्राम्यणः सद्गुभुंजीया त ॥ ॥ दृतिगोदानवत्तं ॥ अ असंसादत्तनं ॥ अताच्चाय ब्रह्मणो पुण्याहृत्वाच्च यित्वा ब्रह्मचरी प्राणा नायेम्याद्येत्यादितथिभ्रवणांते गेदमधीत्यम्नातवक्त्रतंकरिष्यद्वितिसंकर्ष्य प्रतिसर्वव्याख्युदयिकं संकर्ष्यम् । त्रागुदयाद्वृजं प्रविष्यांतत्त्वो म्नाच्चर्मणाद्वारमपिधाया स्त्रेनेन मेतद्दृग्गादित्येभितयेन संव्यंदि नेः ग्नोधनादित्यदृपात्रप्रयोगांते । तद्वत्तरतः पात्मानुगमित्वा त्रेवस्त्रेसुवणो मणियुगं वादरमणिच्च

स्तु वस्तु गंधं प्रवत्तो नृतो स्तम् वृक्षरक्तय वल्लवैष्णवं द्वां जनदर्पणो पानद्वयुक्तशान दुहसरूपान
चूणो दुवरग्नावेद्वाक्लीऽर्भयिं द्वलो दुवरकामानिप्रयुक्त्वा त्वं वत्रमानुषवाक्त्राणिसरूपत्वं आत्मभागां
ते । अं दुमं स्तो मम हृतेत्वात्वेद्वं सरथ्यमिव संसदो मामनीषया ॥ भद्राद्विनः प्रमतिरस्य संसद्य गेमसर्वे
मारिषामावयं तव स्वादा ॥ अग्नयेत्वात्वेद्वं द्वं ॥ द्रुतिपात्रान्तर्मिथमापाप्यापरेणाग्निं दुर्द
दुपविश्य श्यायुषं त्वं मदग्नः कृत्यपश्यन्यायुष ॥ यद्वेशानां त्रियायुषं ॥ त्वं अस्तु त्रियायुषं । द्रुतिश्य
रमभिसंन्य शिवो नामास्तिस्त्रधितिस्तेषितानमस्तेष्वमामाद्विं सीः । द्रुतिविश्वेष्वद्रायुद्वं स्तमनवाय
वित्यपार्दसंसत्त्वनायाकेषानिधानाद्वेष्वद्यत्वमानं त्वं घनाधर्त्रत्वं स्याप्यविश्वविश्वस्य मेष्वलं अर्द्वल
चारिणे ग्रयस्त्रितां संस । दुर्दमहमसुष्यायणस्य पाप्मानमपगृहाम्युजं रासो द्विष्वद्वः । अस्मिन्संन्वेश्व